

वर्ष : १८

आंक : १

एप्रिल १९९१

मोल रु. ४-००

एप्रिल १९९१

वर्स १८ वें

आंक १

वर्सुकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ आंक : रु. ४-००

हया आंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार
- गेले ते दीस : महादेव नाडकर्णी
- एक जीण : एक खीण: शैलेन्द्र मेहता
- भक्तराज : जॉन बुनयान; अण. : माणिक गावणेकार
- इतिहासाचीं पानां : भौ. रवीन्द्र केळेकार, अध्यक्ष, कोंकणी साहित्य परिशद, बारावी बसका, हांचें उलोवप
- साहित्य-नियाळ : नागेश करमली
- कवीत : शंकर रामाणी, माधव बोरकार, अभयकुमार, शशिकान्त पुनाजी, परेश नरेन्द्र कामत

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाड्डोळ, गोंय
४०३ ४०४

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

नदर संपादप्याची

तिसऱ्या वर्सांत पावल दवरतना

‘जागा’क म्हयनाळ्याचें रूप दिल्लें आमगेल्या म्हालगड्या बरोवप्यांक अक ‘आयुट-लेट’ मेळोवन दिवचो म्हूण : तांगेले अभिव्यक्तीक अक माध्यम जोडून दिवचें म्हूण. आयज कोंकणींत खूब जाण बरयतात-बरोवंक येनाशिल्ले लेगीत बरयतात. तांचे मुखार अक ‘देख’ दवरची म्हूण.

पुणून फाटल्या दोन वर्सांचें आमच्या म्हालगड्यांचें योगदान पळेत जाल्यार ‘जाग’ चलता तें संपादप्याची खाज भागोवपा खातिरूच फकत, असो म्हालगड्यांनी समज करून घेतिल्लो आसूंक जाय, अशें दिसता. वा म्हालगडे जागाकडल्यान दुखावल्यात जावंक

जाय-आनी म्हूण सगळ्यांनी ‘जागां’तल्यान मन काडून घेतलां जावंक जाय, अशें दिसता.

कशेंय आसूं, कोणाचो आधार मेळूं वा ना मेळूं, जाग चलतलें. जे मेरेन आमकां जमतलें, तांकतलें ते मेरेन आमी तें चलयत रावतले. जांची पिराय साठां वयर गेल्ली आसता तांकां खाज कसलीच नासता. तांकां फकत लागणुकोच आसतात.

आमी आमची लागणूक करतले.

ह्या आंकान ‘जागा’क (म्हयनाळ्याचें रूप घेत पसून) दोन वर्सां भर जावन तिसरें लागता. ‘जागा’चेंच न्हय, खासा आमचें लेगीत अंदुचें वर्स हें आयुष्यांतलें निमाणे वर्स अशें धरून आमी तें चलयतले.

साठ भर जातकूच खंय मनशान मेळटा तें वर्स फाड्याचें आनी निमाणे अशें धरूनच चलूंक जाय.

अंदू वर्सा आमकां अक निर्णय घेवचो पडला-

‘जाग’ खूब जाणांक आमी धाडटात. तांच्यांत पटयेकार जशें

आसात, तशें जायरातदारूय आसात. ते मायर, नित्य नेमान बरोवपीय आसात. हांचे भायरूय जायत्या अश्टांक आमी भेट म्हण घाडटाले. अंदू वर्स पटयेकार, जायरातदार आनी नेमान बरोवपी भाव सोडून कोणाक धाडप ना, अशें थारायलां.

वाचपाचे तरी लोकांक बरेंत त्रास कित्याक दिवंचे ?
कोणे रागार जावंचें न्हय.

० ० ०

जनतेचो कौल

वेंचणुको कोणाक नाका आशिल्ल्यो. तरी आसतना आयल्यो. कोणाक त्यो पुटव नाशिल्ल्यो. तरी आसतना घेवच्यो पडल्यो.

काँग्रेसिचे अकाधिकारशायेक अुबगून लोकांनी राष्ट्रीय आघाडेचें सरकार हाडिल्लें. खरें म्हळ्यार, हें सरकार काँग्रेसीन अुडोवपाचें. पुणून राष्ट्रीय आघाडेंतल्या घटकांनीच तें अुडयलें.

कोणाक कसली ताकदीक लागिल्ली, कोणाक खबर. पुणून—सगळ्यांनी काँग्रेसीक जाय आशिल्लें तेंच केलें.

आतां पर्थून अेक फावट 'जनतेचो कौल' मागपाक आमी मायर सरल्यात.

जनता कोल्ली. ७१ त, ७७ त, ८० त आनी फाटले वेंचणुकेंत तिणे जो कौल दिल्लो तो पळेत जाल्यार अेकूच दिसून येता : ती केन्ना ह्या तोंकार वता, केन्ना त्या. ती sober न्हय. 'पोक्त' न्हय, अतिरेकी.

हे खेपे ती कितें करतली, सांगूंक येना.

घडये काँग्रेसीक परती घेवन येत.

खरेपणानशीं, जे मेरेन काँग्रेसीक भायर अेक तुल्यबल विकल्प तयार जायना वा भितर नेहरू घराण्याक दुसरो विकल्प तयार जायना, तेमेरेन काँग्रेस कशीच सत्येर येवंक जायना. काँग्रेसी बगर देशाक दुसरो पर्याय ना वा नेहरू घराण्यांतलीं मनशां सोडून राज्य चलोवपाची योग्यताय देशांत कोणाक ना. हो समज घट जालो जाल्यार देशांत लोकशाय चलपाची ना. पुणून—

हें कोणे कोणाक समजावन सांगपाचें ?

जांकां हें समजलां तांकांच ?

देशाचें कितें जातलें, खबर ना.

अस्थिरतेक अुबगून लोक पर्थून काँग्रेसीक घेवन आयले जाल्यार देशांत लोकशायेच्या नांवान काँग्रेसिची अेकाधिकारशायीच चलपाक लागतली. मागीर, दुशण काँग्रेसीक दिवंक येवपाचें ना.

विरं.धी पंगडांतल्या लोकांकूच दिवंचें पडटलें.

० ० ०

स्वराज्यांतले न्याय

सोक्रतीश म्हणटालो, लोकशाये सारकी दुसरी बरी 'शाही' ना. तशी, लोकशाये सारकी भयांकृतूय दुसरी 'शाही' ना. तिच्यांत सुमारा भायर अवगूण भरल्यात. हे अवगूण ना करपाचो जागरूक यत्न आमी केलो ना जाल्यार लोकांचो ती केन्ना घात मारीत, सांगूं येना.

पयर अेक खबर वाचूंक मेळ्ळी—

अेकलो मेलो असो लोकांचो समज जालो. ते ताका व्हरपाची तयारी करपाक लागले. जिस्त ताका अुबारपाक—

तो साबुद्दीर आयलो.

तो मरूंक नाशिल्लो. तो सुद्द होगडावन बशिल्लो. सुद्दीर येतकूच — लोकांनी आपणाक व्हरपाची तयारी केल्या म्हणपाचें जेन्ना ताणें पळेलें तेन्ना ताका धसको बसलो.

आनी थंयच तो घुंवळून पडलो.

लोकांक दिसलें, हो आतां खरोच मेलो. मेल्ल्याचें सर्टिफिकीट घेवन आयले आनी ते ताका मसंडेंत घेवन गेले.

सरणार मात दवरिल्लो—

ताणे दोळे अुक्ते केले. तो अुठून बसलो. आनी आंकांतान 'धांवात रे धांवात, हे सगळे पळे म्हाका हुलपावंक भायर सरल्यात' अशें म्हणून मोट्या मोट्यान किळांच्यो मारपाक लागले.

लोक म्हणपाक लागले, 'हो मेलो...मेलो म्हणपाचें हें पळे, सर्टिफिकेटूय आमचेकडेन आसा...'

'ना, ना, हांव मरूंक ना' तो मोट्या मोट्यान आड्डून सांगपाक लागलो.

आतां न्याय कोणे करपाचो ?

लोक तर आयकनात, म्हण हो कोर्टांत गेलो.

न्यायाधीशान लोकांक विचारलें, 'तुमचें मत कितें, हो मनीस मेलो काय जितो आसा ?'

'मेलो. हें पळे, तो मेलो म्हणपाचें सर्टिफिकेट आमचेकडेन आसा.' लोकांनी अेका ताळयान जाप दिली.

'तशें जाल्यार तो मेलो अशेंच धरूंक जाय...व्हरात आनी लासात ताका...' न्यायाधीशान न्याय दिलो.

फकाणां—शीं दिसतात ?

स्वराज्य येत पसून गोंयांत जे न्याय मेळ्ळ्यात ते मातशे पर्थून तर्जून पळेयात. शंबरांतले णव्वद तरी असलेच आसतले.

० ० ०

शी. शी. शी.

आयच्या हिन्दुस्तानांत गांधींचें कितेंच अुरुंक ना. अुरल्या ती फकत तांगेली समाधी— दिल्लींतल्या राजघाटावयली. तिचेरूय हल्लो जावंचो ? आनी तो कोणे करचो ? हरिजनांनी ?

हरिजनांचो गुन्यांव ना. मुस्लीम लीगच्या जिनान 'गांधी हो मुसलमानांचो दुस्मान नम्बर अेक' म्हण मुसलमानांक सांगिल्लें—गांधी पाकिस्तान दिवंक तयार नाशिल्ले म्हण— तशें, आंबेडकांनीय हरिजनांक गांधी हो हरिजनांचो दुस्मान नम्बर अेक म्हण सांगिल्लें—हरिजनांक तो हिन्दू समाजांतल्यान फुटून भायर सरूंक दिना म्हण. तितलेंच आयच्या हरिजनांक खबर आसा. पुणून—

व्ही. पी. सिंग, चंद्रशेखर, राजीव गांधी, अडवानी, वाजपेयी, हांकां गांधी कोण आशिल्ले तें खबर ना ? मागीर, राजघाटावयले समाधीचेर हरिजनांनी हल्लो कला हाचो निशेद हांचे भितरल्या

अकल्याय सभाग्यान कसो केलो ना ? केल्लो अजून आमकां तरी वाचूंक मेळूंक ना. कित्याक करूंक ना ?

दलितांचीं मत्तां मेळपाचीं बंद जायत ह्याच भयान मू ?

शी. शी. शी. लज दिसूंक जाय ह्या देशाक असल्या फुडाऱ्यांची.

काय, मूल्याधिष्ठित काय कसलें म्हणटात तें राजकर्ण अशेंच चलता ?

० ० ०

हिप्पी सांगतात

देव खंय कुरवांनी शिटकायता. अतिहास - विधातोय असो कुरवांनीच शिटकायता जावंक जाय.

पणजे टुरिस्टांत अकल्याची वाट पळेत बशिल्लों. मुखार अक मेज रिकामी आशिल्लें. तें पांच-स हिप्प्यांनी घेतलें. वीस पंचवीस वर्सांचे पिरायेचीं भुरगीं आसूंक जाय हीं. मेकळ्या मनान हांसतालीं. अकामेकांचीं कोण नाशिल्लीं, पुणून जशीं कितें युगांसावन अकामेकांक वळखतात, हे भाशेन चलतालीं. वेगळ्या वेगळ्या देशांतलींय आसूं येतात. पुणून ज्यो दोगी चलयो म्हजे नदरेंत भरिल्ल्यो त्यो अमेरिकेंतल्यो आसूंक जाय अशें तांच्या अग्रजीच्या 'अेक्सेंटा' वयल्यान दिसलें. 'कोणूय जावं' म्हळें आनी हांव तांचे कडेन तोखणायेंत पळेत रावलों. हुसको नाशिल्लें, चिंता नाशिल्लें, कोणाची पर्वा नाशिल्लें, जाय तेन्ना जाय तें करूंक तयार आशिल्लें, तकलेर कसलेंच वोजें नाशिल्लें मेकळें, स्वच्छंदी जिवीत पळोवन-फट कित्याक सांगूं-म्हाका तांची नसाय शी दिसपाक लागली. पंचवीस तीस वर्सांनी ल्हान आसूंक जाय आशिल्लों, हांच्यांतलोच अक जावन संवसारभर भोंवतलों आशिल्लों, अशें दिसलें.

० ० ०

कळंगुटे वचचें, कांय दीस रावचें, हिप्प्यां भितरल्या कांय जाणां लागसार वचचें, तांचेकडेन वळख करची आनी तांकां समजून घेवपाचो यत्न करचो, अशें कितलीं वर्सां जालीं, येवजितां. जमल्यार तांचेर अक पुस्तकूय बरोवचें आां म्हणटां. साहित्याचे नदरेन खूब म्हत्वाचें अशें अक मळ हें.

पुणून-

कामांचें येदें व्हडलें अक जाळ हांवें म्हजे भोंवतणी विणून काडलां की तातूंतल्यान भायर सरतलों म्हळ्यारूय सलूंक मेळना. तरी आसतना, कांय हिप्प्यां कडेन हांव अलुयलां. ना अशें न्हय. केन्ना मुम्बयचे बोटीर ते मेळ्ळ्यात, केन्ना बसींत ना जाल्यार गाडयेंत मेळ्ळ्यात. सट्ट करून ते आमकां लागीं घेतात. कोप्प्यांसूच दिनात. हिप्पी चली आसत जाल्यार ती आमचे कडेन पळेता आसतनाच मारखुच्या दोळ्यांनी पळेता. हो कितेंय तरी 'मेकळीक' घेवंक सोदता असो समज करून घेता. मागीर, म्हण्यांत वचपाचो धिरूच जायना. तरी आसतना, दोगां तिगां चल्यांक 'बोलक्यो' करपांत म्हाका यश मेळ्ळां आनी हांव तांचे कडेन पोटभर अलुयलां. तांचे संबंदान आमी केन्ना केन्ना तिरस्कारान अलुयतात तें म्हाका केन्ना मानलें ना. आमच्या समाजांत जांकां हांव

बुदवंत, म्हूण वळखतां तांच्याकूय बुदवंत लोक म्हाका हांच्यांत मेळ्ळ्यात. मार्क फेर्नांडिसाचो अक 'फ्रँड' आशिल्लो-बऱ्यांतलो बरो अक कवी. ते भायर बऱ्यांतलो बरो अक चित्रकार. आनी म्हत्वाचें म्हळ्यार, समाजशास्त्राचो अक जाणकार. गांधी वाचिल्लो आनी गांधीच्या चरख्या फाटलो विचार समजून घेवपाक मार्काक घेवन म्हजेसरीं आयिल्लो. हँच फॅच करून भायर अडोवपा सारको मनीस नाशिल्लो. लंडनांतले खंयचे तरी युनिव्हर्सिटींत प्रोफेसर आशिल्लो. येरोपीय संस्कृतायेंतलें पाखंड पळोवन अक गल्लो आनी hip जाल्लो-म्हळ्यार, आपणाल्या समजाक खोंट मारून भायर सरिल्लो.

ताचे वयल्यान हिप्प्यांचो पांवडो म्हाका थोडोभोव समजल्लो...

खरें म्हळ्यार, हांवें वळख वाडोवंक जाय आशिल्ली. पुणून म्हाका वळखी केन्ना वाडोवंक आयल्योच नात.

म्हज्या मेजा मुखार जीं भुरगीं बशिल्लीं तीं आमच्या समाजाचे फास्केंत बसनाशिल्लीं म्हूण कितें जालें, तांची वळख करून घेवची अशें मनांत आयलें. हांव तांचेकडेन पळेत राविल्लों. कशें सुरू करचें हें येवजितां येवजितां सट्ट जालें. म्हळें-

ह्या पोरान्क हांगा धाडून अतिहास आमकां कुरवांनी कितेंय सांगूंक बी सोदिना मू ? ज्या 'विकासा'चे तुमकां दुवाळे लागल्यात या विकासांत अशें कितें अणें आशिल्लें म्हूण हीं भुरगीं ह्या पंथाक लागलीं, ह्या प्रस्नाची जाप मातशी सोदून काडात, अशें तो सांगूंक सोदिना मू ?

सांगूं नज. अतिहास असो कुरवांनीच अलुयत आयला सदां.

येवरोपी संस्कृताय संवसारांतली अक दोळे दिपकावपी संस्कृताय, हातूंत दुवावूच ना. केदे केदे व्हड विज्ञानीक सोद हे संस्कृतायेन लायले ! मनशाच्या ज्ञानांत तिणे केदी व्हड भर घाली ! किडी-मुयांच्या संवसारा पसून नक्षत्रलोका मेरेनवें जें 'जगत्' आमी पळेतात तें बारकायेन समजून घेवपाक केदो आधार दिला आमकां हे संस्कृतायेन ! मोटारी सोदून काडल्यो. पयस-पयसल्या गांवांक अकामेकां लागीं हाडले. विमानां सोदून काडलीं, पयस-पयसलें देश गुंथून काडले. आतां ही संस्कृताय अंतराळांत यानां धाडपाक लागल्या. पयसल्या प्लुटो मेरेन यानान पावल्या. 'महतो महीयान' हें ब्रह्मांड आतां आमकां 'अणुरणीयान्' जालां. हे वटेन अणुरणीयानांत भितर हें विज्ञान रिगलें आनी ब्रह्मांडांत जें पळेल्लें तें तिणे अणूतूय आसा-अक अद्भूत ब्रह्मांड तातूंत भरलां म्हणपाचें दाखोवन दिलें. भौतीक संवसारांत अतले खोलायेंत देवलें तितलेच खोलायेंत तें मनाच्या तळांतूय देवलें. आनी आमचे भितर जें 'जगत्' चलता ताचे तितलेच अद्भूत रूप आमचे मुखार अकतें करून दवरलें.

पोरणावळ शास्त्राची कुदळ घेवन ताणें जमनी पोंदा पुरवल्ल्यो क्रीट, सिंधु, सुमेरी संस्कृतायो अस्तून काडल्यो आनी पांच धा हजार वर्सां पयलीं मनीस कितें आशिल्लो, कितें करतालो, कसो जियेतालो तें आमकां दाखोवन दिलें.

एक आनी दोन न्हय, हजार मळांचेर हजार तरांचे सोद लावन येवरोपी संस्कृतायेन हो संवसार म्हळ्यार कितें हें आमकां दाखोवन दिलें आनी ह्या संवसारांत मनशाची सुवात खंयची, ताचें हे मुखावयलें काम खंयचें हाची जाणविकूय करून दिली.

येवरोपी संस्कृताय न्हय जाल्यार संवसार गिन्यानाचे नदरेन दळदिरोच अस्तलो आशिल्लो-अितले अंत आनी पार नाशिल्ले उपकार तिणे संवसाराचेर केल्यात.

तिच्या रिणांतल्यान मेकळे जावप सोंपे न्हय, संवसाराक.

पुणून तेच बरोबर हे संस्कृतायेन संवसाराक तरांतरांची दुखां, अश्टां आनी संकश्टां दिल्यांत. आशिया, आफ्रिका, दक्षीण अमेरिका ह्या खंडांतल्या लोकांक तिने लुटल्यात, नागयल्यात. हांगा थंय अेका फुडलीं अेक मयांकूत झुजां चलोवन देशांचे देश काबार केल्यात- रसातळाक पावयल्यात. ह्या न्हय त्या निमित्त्यान वचत थंय आनी नाका थंय रसायनीक द्रव्यां शिंपडावन अख्खो संवसार-वाच्या, अुदका, भूंये सयत-विखाळ करून अुडयला. येरोपीय संस्कृतायेचो हो अच्छेव पळोवन केन्ना केन्ना आभिन्स्टाअिना भाशेन आमच्याय तोंडांतल्यान अुतरां फुट्टात-Man has lost the capacity to foresee and to forestall. He will end by destroying the earth.

-मनशाक फुडलें कांय दिश्टी पडना, कितेंय आडायतलो म्हळ्यार आडावंकूय येना. ताच्यांतली ही शक्तीच ना जावन गेल्या. संवसार काबार करूनूच आपूण ना जावपाचो धंदो ताणे चलयला काय कितें, समजना.

येरोपान जें कितें संवसाराक दिल्लें तें सगळें- ताच्या गुणां अवगुणां सयत- अमेरिकेन घेतलें आनी तें अंताक व्हरून पावयलें. येरोप केन्नासर फाटीं पडलें. अंग्लंड करतालें तशें अमेरिका आयज खंयच्याच दुसऱ्या देशांचेर राज्य करिना. अमेरिकेकडेन वसणुको नात. पुणून अेशियांत आफ्रिकेंत वा दक्षीण अमेरिकेंत खंयूय आपणाक नाका आशिल्ली राजवट सत्येर आयिल्ली आसत जाल्यार अमेरिका ती तिगूंक दिना. त्याच देशांतल्या लोकांक मुखार काडून तांचेकडल्यान ती राजवट अुमथून अुडयता. सी. आय. अे. नांवाची अेक स्वतंत्र संस्थाच तिणे ह्या कामा खातीर चलयल्या. ती त्या त्या देशांतल्या असंतुश्ट लोकांक विकती घेता, तांकां चळवळी करूंक लायता; केन्ना फौजेंतल्या लोकांक फोडटा आनी तांकां बंडां करूंक लायता; केन्ना अुग्रवाद्यांक मुखार काडटा आनी तांकां धुमशेणां कांडूंक लायता- ती कितें करीत, कांत आनी हिशाब ना. खंयचोय देश कितलोय स्वतंत्र आसूं, जे मेरेन तो अमेरिकेच्या आसऱ्या खाल येना तेमेरेन अमेरिका ताका सुखान न्हिदूंक दिना.

संवसारांतले कितले-शे देश हे भाशेन नांवाक स्वतंत्र अुरल्यात, खरेपणान अमेरिकेचे आस्तीत जाल्यात.

अमेरिकेन वसणूकवादाक आयज अेक नवें रूप दिलां.

अख्खो संवसार जसो कितें आपणाकूच भोगपा खातीर देवान निर्मिला असो तिणे समज करून घेतला आनी संवसारांतली सगळी

साधन-संपत आपणाक भोगूंक मेळची म्हूण वावरत आयल्या.

अमेरिकेंत आयज जें 'वैभव' दिश्टी पडटा तें, हे भाशेन, संवसारांतल्या बारीक दुबळ्या देशांक नागोवन फटोवन तिणे अुबें केलां, हें आमच्या लक्षांत कशें येना, समजना. अमेरिकेच्या वैभवाची बुनयाद नियाळून पळोवची- तुमकां थंय पातकांच पातकां भरिल्लीं दिश्टी पडटलीं.

दोळे दिपकावन घेवप समा न्हय.

पातकांचे बुनयादीर अुबे जाल्ले संस्कृतायेचीं वयलीं आंगां कुसलीं जाल्यार अजाप कसलें. अमेरिकेचें जिवीत पळेतले जाल्यार हेरॉल्ड रोबिन्साल्यो नवलकथा वाचून पळोवच्यो- बापूय पुताक वळखना. पूत बापायक मानिना. धोव-बायलां मजगतीं अेकचार ना. मोगाचो पास ना. बायलमनीस म्हळी म्हणटकूच ती फकत मादी-ती मागीर घरकान्न आसूं, भावज आसूं, अश्टाची बायल आसूं, सून आसूं - तें कित्याक, धूव लेगीत आसूं-ती फकत भोगपाची वस्त हे नदरेन अमेरिकन मनीस तिचे कडेन पळोवपाक लागिल्लो दिश्टी पडटा. हें चुकता म्हणपाचें लेगीत ताचे नदरेंत भरना. 'सॅक्सा'च्या आधाराक मागीर 'काअिम' येवंकूच जाय. तीय अमेरिकेच्या जिवितांत सुमारा भायर प्रमाणांत मातिल्ली दिश्टी पडटा. असले हे संस्कृतायेंत मनीस मनशा पसून पयस वचूंकूच जाय. तो मनीसपणा भायरो जावंकूच जाय- डि-ह्युमनाअिझड जावंक जाय.

हिप्पी हो हे संस्कृतायेचो बाय-प्रांडकट.

तो म्हणटा, तुमचो समाज धोंगी, दांभीक. अुलयता अेक, करता दुसरें. मानता अेक, चलता दुसरे भाशेन. शिकयता अेक आनी चलयता दुसरें. तुमचो धर्म फकांड. तुमची नीत दुसरें अेक फकांड. तुमचें राजकर्ण दुसऱ्यांक लुटपाचें, नाडपाचें. तुमचें अर्थकारण दुसऱ्यांक फोंडांत घालपाचें तुमचें कितेंच घेवपा सारकें न्हय... आमकां तुमच्या ह्या समाजांत रावपाचेंच ना. तुमचो हो समाज केन्ना सुदरपाचोच ना. आमी ह्या 'फटींग' समाजाक खोंट मारून भायर सरतले, अशें म्हणून तो समाजांतल्यान भायर सरता- 'हीप' जाता. म्हळ्यार, कितें करता ? जें जें कितें समाज, मनीस करोत आयला ताचे आड विद्रोहान अुबो रावता. जिस्त अुरफाटे दिकेन चलता. सैमाच्या सांगातांत रावंक पळेता. मोगाच्या राज्यांत जिपेवंक आंवडेता. अेके तरेचे 'धुंदी' त रावता.

कांय जाण म्हणटात, ते कित्याचो तरी सोद घेत भोंवतात. कित्याची तें तांकां अजून खबर ना. म्हूण ते महेश योगी, रजनीस हांचे फाटल्यान धांवतात. हरे कृष्ण हरे राम संप्रदायांत भितर सरतात. आसूं येता. पुणून तांकांच जंय तें समजूक ना तें आमकां कशें कळटलें.

अेक खरें : जंय मळवाक तेंकपी बिल्डिंगो अुब्यो जातात थंय शोंपडपट्ट्यो अुब्यो जावंकूच जाय. तशें, जो देश अमेरिकेची देख घेवन अमेरिके सारको जावंक आंवडेता, त्या देशांत हिप्पी निर्माण जावंकूच जाय. जपानांत जाला. जर्मनींत जाला... अमेरिकेंत कॅनॅडांत, सगळे कडेन माला. आमच्या देशांतूय जाला.

आमच्या देशांत श्रीमंताचीं मुरगीं हिप्पी जाल्यात.

टुरिस्टांत बशिल्ले कडेन अितलेंय हें म्हाका अेका खिणांत येवजलें. म्हळें, आमच्याय देशाक अमेरिका जावपाची ताकतीक लागल्या. आमच्या 'विकासा'ची दिशा हीच थरल्या. ह्या 'विकास - कार्या'चो समाज शास्त्राचे नदरेन कोणे अभ्यास केला व्हय? हो विकास आमकां खंय घेवन वतलो, आमच्या समाजाक कसलें रूप दितलो, कोणे हाचेर येवजिलां व्हय?

काय, सगळे कडेन कुड्डोच कारभार चल्ला?

ह्या हिप्प्यांकडेन हांव अुलोवंक सोदतालों. कशें सुरू करचें तें येवजितालों. येवजितां येवजितां हांगा मेरेन पावलों आनी म्हाका दिसलें—

अुलोवपाची गरजूच ना. तांची वेपवार्थ, तांची चलणूक पळेल्यार पुरो. ते तुका सांगतात—

बाबारे, ज्या विकासाचे तुका दुवाळे लागल्यात त्या बिकासानूच आमकां निर्माण केल्यात. जो विकास लोकांक येवरोपेव संस्कृताये कडेन घेवन वता तो कुड्डेपणान मुखार चलोवचें पयलीं अेक प्रस्न तूं तुकाच विचारून पळे.

संवसारांत झुजां कित्याक लागून जातात? कोण करतात? कित्याक करतात? झुजांचें अर्थशास्त्र कितें? तुमकां हेच वाटेन वचपाचें आसा व्हय?

येवरोपेव संस्कृतायेचीं कसवटणी दोन वरकुलांचेर करूंक जाय. अेक, झुजांच्या, दुसरी हिप्पींच्या.

अुपरांतूच आमच्या विकासाच्यो मोखी आमी निश्चित करूंक जाय.

० ० ०

शरदबाबूंचो अुपदेश

अमृतलाल नागर हिन्दींतले अेक व्हड कथाकार. कितेच बरोवपाक लागिल्ले. ते मुस्तींत अेक खेपे शरदचन्द्र चॅटर्जीक मेळपाक गेले.

'तुमचे कडल्यान स्फूर्त घेवपाक आयलां.' तांणी शरदबाबूंक म्हळें.

'आयुष्यभर बरयतलो म्हूण नित्शय केला व्हय?' शरदबाबूंनी विचारलें. 'तरणेपणांत खूब जाणांक बरयन दिसता. ते बरोवपाक लागतात. मागीर अेक दीस बरोवपाचें सोडून दितात... जाका बरोवपी जावचो—सो दिसता ताणे पयलीं आयुष्यभर बरयतलों म्हूण नित्शय करूंक जाय.'

अमृतलालांनी म्हळें, 'असोच नित्शय केला.'

'तशें जाल्यार आयक.' शरदबाबूंनी तांकां म्हळें, बरोवप्याक कांय नेमांक पाळो दिवंक जाय. पयलो नेम : बरयता तें खासा अणभव घेतिल्लें आसूंक जाय. दुसरो : बरयल्लें बरोवन जातकूच रोखडेंच छापूंक दिवंक जायना. गवेतांत भितर काडून दवरूंक जाय. तीन म्हयने तशेंच दवरून अुपरांत ताचे वयल्यान पर्थून अेक फावट हात ओडूंक जाय... 'आयलें तशें दिलें' अशें करूंक जायना.

जाग : एप्रील १९९१

गझल

आज हांव गांव सोडून चल्लों
पैस म्हजें नांव सोडून चल्लों.

दिकानीं वादळ गेलें गोठेवन
हांव तारवाक शीड लावन चल्लों.

म्हजें घरदार पडलें वाऱ्यार
गांवाक हांव परकी जावन चल्लों.

ना हीय तड, ना तीय तड
हांव घायांची दूख जळौन चल्लों.

दर्यान सोंसली सगळी व्यथा
म्हजी कथा हांव विसरून चल्लों.

फाटी पडलो गांव .. शेणलें नांव
हांव सगळे पास तोडून चल्लों.

दोळ्यांत दाटलो कोडू काळोख
वीख काळखाचें हांव पियेवन चल्लों.

हांव अेकलों... हांव अेकलों
म्हज्या प्राक्तनाक खुंटी मारून चल्लों.

— परेश नरेंद्र कामत

तें सारकें घांसून पुसून निवळ करून दिवंक जाय. आनी तिसरो नेम : आपले भाशेंतल्या दुसऱ्या खंयच्याच लेखकाकडेन आपणाली सर करचों ना— असो नित्शय जाय. करतलोच जाल्यार संवसारांतल्या व्हड लेखकाकडेन कर...

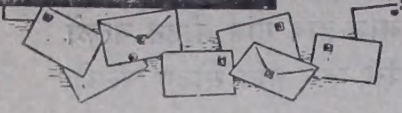
अितलें सांगून शरदबाबूंनी आनीक अेक म्हत्वाचें सांगलें. म्हळें—

साहित्यान पयशे जोडूंक मेळनात. पुणून समज, मेळ्ळें जाल्यार अशें कर. चार पयशे मेळ्ळें जाल्यार तीन जमा करून दवर, अेकूच खर्च कर. सभाव खर्चाळ आसत जाल्यार दोन जमा कर, दोन खर्च कर. हात सामकोच सरळ आसत जाल्यार अेक जमा कर, तीन खर्च कर. तरूय हात सुटलो जाल्यार चारूय खर्चून अुडय. पांचवो पयसो अुश्णो घेवचों ना असो मात नित्शय जाय.

अुश्णे पयशे घेवपाची संवय लेखकाक लाचार करता...तो अुणाक जाता.

लेखकान लाचार जावंक जायना.

—❖—

गोंयंत राजकारण ना

संपादक 'जाग'

निश्ठाविरयत राजकारण हें शेड्ड्याच्या रंगाचें. शेड्डो आपणाले रंग त्या त्या वेळार बदलता तशें निश्ठा नाशिल्ल्या राजकारणाक एक रंग उरना. गोंयकारांक नेहरूंनी 'अजीब' कित्याक म्हणलें हें फाटल्या लेखांत, भौ. चंद्रकांत केणी हांणी सांगलां. गोंयकारान शेंकड्यांनी वर्सापासून पुर्तुगेजाच्या शेकातळा रावन स्वाभिमान व्हागडायलो. स्वत्वहीण असो ताका पुर्तुगेजांनी घडयलो. मध्यमवर्ग, माटकाराशाय आनी नोकरी हाजेभायर गेलो ना. हाका आडवाद आसात हें सांगपाची गरज नासली. तरी मध्यमवर्ग हो कारकुनी मनोवृत्तीचो, फुकफुक्या मनाचो, वरिश्टांक बरें मागून दीस काडपी उरलो. नागरी हक्काचे कायदेच नाशिल्ल्यान कर्तव्यशून्य आनी संवयेन गुलामी वृत्तीचो घडिल्लो. हो मध्यमवर्ग, हिंदू तसो क्रिस्तांव आशिल्लो हें सांगूक नाका. बाटयल्ल्यांक हेर हिंदूंनी पयस दवरले आनी समाजांत स्थान मेळोवपाक तांणी पाश्चिमात्य जिणेक वेंग मारली. युरोपियनाच्यो सगळ्यो चालिरिती तांणी आपणायल्यो आनी खासा आपणाल्या घरांनी पुर्तुगेज अुलोवंक लागले. वरिश्टांक बरें मागून दीस सारप हें काम हिंदू तशे क्रिस्तांव मध्यमवर्गांत केलें. कनिष्ठ वर्ग अशिक्षीत आनी गरीब जाल्ल्यान १९ व्या शतमाना-पासून क्रिस्तांव प्रजेन बोटीचेर काम करप आनी आफ्रिकेक वचून थंय कामधंदो करून राबितो करप अशें केलें. विसाव्या शतमानाच्या दुसऱ्या तिसऱ्या दशकांतच हिंदू वर्ग परदेशांत वचूंक लागलो. आनी मागीर बाकीचेय वचूंक लागले. लक्षांत दवरपाची गजाल म्हळ्यार परदेशांत वचून आयिल्ल्या ह्या गोंयकारांनी युरोपियनांच्यो चालिरिती हांगा हाडल्यो पूण तांच्या स्वाभिमाना वृत्तीचें, देश-भक्तीच्या स्वभावाचें अनुकरण केलें ना. उफाट्टें तांची चाकरी करप महत्वाग्य मानपीच आसले.

अशे परिस्थितीक धसको दिवचेली गरज आसली. पूण तें करूंक प्रयत्न जाय आसले. तेच भशेन त्यागाचीय गरज आशिल्ली. कारण पुर्तुगेज राज्यांत नागरीक हक खंयच साला-झारान दिवंक नाशिल्ले. घटनात्मक मार्गान ते मेळप शक्य नासलें म्हणूनच भारतांत महात्मा गांधींनी जशी सविनय कायदेभंगाची चळवळ सुरू केली तशीच गोंयांत केलेबगर दुसरो उपाय नाशिल्लो. गोंयचो समाज हिंदू-क्रिस्तांव तशेंच जात पातिनी, वांटिल्लो.

खूब खूब उलोवप, व्हड व्हड ब्रह्मज्ञानां सांगप आनी वेळ आयलो की पपा काडप हे गूण गोंयकारांमदीं वाडिल्ले. अशें आसूनय तांणी १९४६ पासून गोंयच्या स्वतंत्रताये झुजांत वांटो घेवन गोंयकारांक अभिमान दिसपासारको इतिहास घडयलो.

आज हो इतिहास लोक विसरत चलयतात. स्वातंत्र्याचे चळवळे काळार सर्गेस्त टी. बी. कुन्हा हांणी पयलीं पोर्तुगेजांचे दोश दाखोवन पुस्तिका बरयल्यो. आनी त्यो सरकाराचे नदरेआड लोकांभितर वांटल्यो. ताचो परिणाम स्वाभिमान जागो करपाचे नदरेन लोकाचेर जाला. पूण त्या लिखाणान थोड्याच जाणांचें परिवर्तन जाल्लें आसा. अदीकतर लोक तसोच उरलो.

जल्माक आयिल्लें भुरगें उजवाड पळोवन त्या उजवाडाचो अर्थ जाणा जाता सर पिरायेन बरेंच व्हड जांवचे पडटा. त्या पंदरा वर्सा उपरांतच ताका जिणेचो अणभव येवंक लागता. गोंयचो लोक एके रातीभितर स्वतंत्र जालो आनी ताका संवय नाशिल्ल्यान खासा आपणाल्या पांयांर उबो रावंक अजून कित्याक जमना ? कारण सुरवातीपासूनच ताचेर फाव तशे परिणाम जाले नात. हजारो वर्सा चलत आशिल्ल्यो जाती आनी जातिवादांत ते गुठलावलेले आशिल्ले. पूण तातूंतल्यान तांका सोडचेले प्रयत्न जांवचेलें तें काम जाय नासतना त्याच धर्मीक बंधनांनीं तांची तकली अदीक घुस्पावपी फुडारी जाले. जात, धर्म, जमातवादान मनीस रोखडोच घुस्पता आनी काम सोंपें जाल्ल्यान नव्या फुडाऱ्यांनी गोंयच्या समाजाक एका पर्याल्ल्या कोंडांतल्यान वयर काडचे बदला ताका तानूंत अदिकच बुडयलो. हेतू एकच. तो म्हळ्यार सत्ता हातासप.

पूण दुर्दैव म्हळ्यार गोंयचो लोक ह्या जात, धर्म, आनी जमातीच्या कोंडांतल्यान आजून भायर सरूंक पावना. सुरवातीकच ६% हिंदूंनी आपले वेगळे फुडारी वेंचून काडले तर उरिल्ल्या ४०% नी आपले क्रिस्तांव फुडारी वेंचून काडले. दोगां भावां मदलो हो भेद संवसाराक स्पश्टच कळून आयलो. हरशीं हो भेद दोनय समाजांत आसलो तरी दोनूय समाज शाणेपणान, बऱ्या शेजार-धर्मान रावन आयिल्ले. तांचो हो भेद मात नव्या महाराष्ट्रवादान जागृत करून टिकयत हाडला. गोंयचो लोक सुदरलेले भशेन दिसता कारण भारताच्या व्हड पालवान तो बरो न्हसता, बरो रावता वेंचणुको करता. ह्यो गजाली तो करता पूण मुळांत तो अजून बरोच सुको सडसडीत रावता. जसो मध्यम तसो कनिष्ठ वर्ग. ताका आपल्याच फुडाराची बुनयाद कित्यांत आसा हें खबर ना. जाती-जमातीच्या जाळांतल्यान तो मेकळो जायना. हेच वृत्तीक लागून आपली मायभास मराठी अशें हिंदू भोजन समाज म्हणटा. मात आवयकडेन आनी घरांत उलयता कोंकणी. ते भायर आपणाक दिल्लो पालव आपणाक नाका तर महाराष्ट्रांत विलिनीकरण जाय अशें तो अजून म्हणटा. हाका कारण त्या समाजाक पयलींपसून योग्य तें वळण दिवपी फुडारी मेळ्ळोना. खासा मध्यम वर्गाय दोन दिशांनी पळोवपी आसा.

गोंयचो स्वाभिमान पुर्तुगेजांनी वतना पुर्तुगालाक व्हेलो तर

विचारां-धार :

मानवधर्म

राष्ट्रवादाची कल्पना स्वाभिमानाचे वृत्तींतल्यान निर्माण जाल्या. जण एके संस्कारी व्यक्तीक खासा आपणालो. अभिमान दिसचो हें जितलें सभावीक तितलेंच आपल्या घराण्याचो, आपले जातिचो, धर्माचो, गांवाचो, राज्याचो, प्रदेशाचो आनी अखेरेक राष्ट्राचो दिसचो हेंय तितलेंच सभावीक मानपाची रीत आसा. हाचें म्हत्वाचें कारण बारिकसाणेन पळेतलो जाल्यार अशें दिसून येतलें की हो अभिमान स्पर्धेतल्यान-सर्तींतल्यान निर्माण जाल्लो आसता. 'हांव' हे व्यक्तीची सर्त हेर व्यक्तींकडेन आसता. एका घराण्याची दुसऱ्या घराण्याकडेन, एके जाती-धर्माची, दुसरे जाती-धर्माकडेन अशें करतां करतां निमाणें राष्ट्रा-मेरेन आमी पावतां. संवसारांतल्या हेर राष्ट्रांकडेन, अदीक करून शेजारच्या राष्ट्रांकडेन आमी सर्तीन पळेतां. आनी ह्याच एका कारणान आमचो राष्ट्राभिमान उपाट भरून व्हांवूंक लागता. ल्हान भुरगीं, 'म्हजें बरें, तुजें बरें न्हय-म्हजेकडेन आसा, तुजेकडेन ना-कूयकूय' म्हूण एकामेकांक चाळोवन जे भशेन झगड्यांक मुळावणां करतात तेच परी आमी आयज व्यक्तीं पासून राष्ट्रांमेरेन ह्योच भुरग्यांवरी करण्यो करून झुजांचीं मुळावणां करून सोदीत आसतां. पूण हे गजालीची आमकां जाणवीक उरना आनी मागीर धर्ममोग, जातीमोग, राष्ट्रमोग अुक्तावपाखातीर आमी केन्ना केन्ना 'गर्व से कहो हम ये हैं-वे हैं' ची भास करून आपलेंच हांशें करून घेतां.

आयज विज्ञान आनी तंत्रज्ञान इतलें मुखार पाविल्लें आसा की ताका लागून पुराय विश्व एका बचकुलांत

आयिल्लेवरी लागसार आयिल्लें आसा. अशा वेळार 'राष्ट्रवादाची संकल्पनाच इतली काळाभायरी, मोटवी आनी संकुचीत दिसता की हे फुडें ताचो गौरव करून गितां गावपाचे दीस सरल्यात अशें म्हळेबगर रावूंक नज. रवीन्द्र नाथांनी म्हणिल्लेंच 'Nationalism is a great menace, It is the particular thing which for years has been at the bottom of India's troubles.' विनोबांकय हाचो साक्षात्कार जाल्लो. 'जय हिंद' म्हणून जायनाफुडें 'जय जगत' ची हालेट ते दिताले. आयच्या नव्या भुरग्याक राष्ट्रवादाचे पाठ दिवपा वांट्याचे विश्वबंधुत्वाचे दिवपाचो वेळ खऱ्यानींच आयिल्लो आसा जण एकान आयज विचार करतना तो आपल्या राष्ट्रापुरतोच करिनासतना विश्वसमाजाविशीं करपाची खरी गरज आसा. पुराय मानवसमाजाचो विचार. मानवसमाज ही संकल्पना राष्ट्राचे संकल्पनेपरस खूब व्हड अशें संवसारांतल्या जण एका मनशाक दिसचें हे खातीर यत्न जावंक जाय. नाजाल्यार मनीसकुळयेचो घात जालेबगर रावचोना. संवसारांत घडटल्या बऱ्या वायट सगळ्या गजालींचो बरो-बास्कळ, परिणाम खंयच्याच राष्ट्रांतलो समाज टाळूंक शकना हें आमी दिसपट्ट्या घडणुकांवयल्यान पळेत आसां. रोगांच्या संसर्गापासून, नश्ट्या पाड्या वेसनांमेरेन कसल्याच गजालींतल्यान कोणच मुक्त ना. पयर गल्फांत जाल्ल्या झुजाचो परिणाम कोणा राष्ट्राचेर जालो ना तें सांगूं येत न्हय? हाचे वरसून एक म्हत्वाची गजाल आमकां मान्य करचीच पडटली की, ह्यो राष्ट्रांच्यो वण्टी आतां पोखरणेक लागिल्ल्यो आसा. आनी तांची घटसाण तकलुपी जाल्या. त्यो फुडें फाटीं कोसळुपाच्यो आसात आनी ह्या संवसारांत एकच मानवसमाज विश्वधर्माची घुडो घेवन नाचपाचो आसा.

-०-

तो अजन परतो कित्याक येना? एका कन्नड मनशाक हांवें विचारलें, तूं कन्नडवादी काय म्हणून, एका महाराष्ट्रीयकाक हांवें विचारलें, तूं महाराष्ट्रवादी आनी मराठीवादी काय म्हणून तर त्या दोगांयनीय म्हजेर दोळे वटारले आनी हात उबारलो.

कारकुनी मनोवृत्तींतल्यान जेन्ना मध्यमवर्गांतलो बहुसंख्य लोक मेकळो जातलो तेन्ना बहुजन समाजय जागो जातलो आनी स्वाभिमाना जातलो.

पूण पयलीं तांच्या फुडाऱ्यांचो स्वाभिमान जागृत जावंक जाय. अशें जायत जाल्यारच गोंयकार तरतलो.

हय. नाजाल्यार नवे गोंयकार मूळ गोंयकाराक फाटीं उडोवन आपली बहुसंख्या करून कोंकणीच आपणायतले, वेंचून येतले आनी ते कोंकणींतच राज्य करतले. कारण तांकां ते भौ भाशीक जाल्ल्यान कोंकणीच परवडटली.

गोंयकारांच्या मिळमिळीत स्वभावांतल्यानच गोंयचें हें रुग्णतर जावचें ना कशें? तेच फुडें एक राजकारण चलोवचें ना कित्याक?

तुमचो,

डॉ. विनायक मयेकार

विद्यापती म्हणटा

थानां जाग्यार उबारी आयली
चलपाची गती दोळ्यांनी घेतली
आतां दर वेळार हातांत पदर
लजता इश्टणीक सांगूंक खबर
कितीं सांगू माधवा वयाचो ह्या खेळ
देखतां देखतां बांदता मनांत कामदेव मेळ
काळजांत भितर अजापशें घडटां
ऊंच जाग्यार ताणे कळस दवरल्या
आयकून रस-कथा मन भरता
आयकून संगीत, हरण अशेंच करता
भुरगेपण-जुवांनी करता भासाभास
कोण जिखतलो, कोणा जातलो हार
विद्यापती म्हणटा, तुमी मानूंक जाय
भुरगेपणान कूड सोडून वचूंक जाय.

— अभयकुमार

— तरणेपण पिरायेचें न्हय मनाचें आसता आनी
मनाचें तरणेपण येवपाक कितलिशीं वर्सां वतात, कितलिशी
तपश्चर्या करची पडटा.

° ° °

— 'वायटपण कित्याक घे' म्हूण जो सत्य
अलोवपाक वा बरोवपाक भियेता ताचे कडेन सगळे
दुबावानूच पळेंतात.

° ° °

घरांत अंक आरमार आसची आनी आरमारींत बरीं
बरीं वेंचीक पुस्तकां आसचीं-तूं अकलो केन्नाच पडचो ना.
बुद्ध, ख्रिस्त, गांधी, व्यास, वाल्मिकी, कालिदास,
भवभूती, तॉलस्तॉय, गोयटे, रवीन्द्रनाथ- जाय ताच्या
सांगातांत तुका जाय तितलो वेळ तूं रावतलो. येदे व्हडले
हे लोक तुज्या सांगाताक आसतकूच तुका कोणाक मेळूंक
वचपाची गरज भासची ना, कोणें मेळूंक येवचें अशेंय
दिसचें ना.

° ° °

कोंबो आनी कोंबी

लाद्रूच्या कोंब्यान
कोसुगेले कोंबडेक
धांवडावन-धांवडावन
जुस्त तकलेर चोंचायली
आनी,
को SS को चो साद गाजयत
जैतवंत वीरावरी पयस गेलो
कोंबडेन पांखां फडफडायलीं,
तीय साधू संतावरी
पतीं मेकळेपणीं चरपाक लागली
ही एक घडणूक
म्हज्या घरामुखार,
इतलेंच न्हय, भर रस्त्यार घडली
पूण कोणेच कांय केलें ना,
फकत प्रश्न विचारलो
तांचें सदचेंच, कितें करपाचें ?
फाटल्याय वर्सा
अशीच घडणूक घडिल्ली
सकाळ ते सांजमेरेन
सुणो-सुणें गच्च दसलेलीं
सुटकेखातीर झूज दितालीं
कोणेच तांची दखल घेतली ना,
इतलेंच म्हळ्ळें,
ती तांची परंपरा, कितें करपाचें ?
आयजूय तेंच जाल्लें
सगळे हात कामरून,
पळयताले मजा, हय... मज्जाच मजा !
आनी,
एकमुळे चरपी कोंबडेचे बोडकेर
जो-तो चोंची मारीत आसलो
आनी ती सोंशीत चरताली
कोंबो फांतोडेचो साद सादयतालो....
कितें करपाचें ? तीच तांची परंपरा !

— शशिकांत पुनाजी

ठोले ते दीस

— महादेव नाडकर्णी

‘चन्द्र, पयर हांव मुंबयच्यान येतना सगळो वाटार तेळीत आयलों रे. पूण माडांनी पेंडी दिसल्यो नात ! माडयांचीय बी तीच गत ! आनी शेतां मरडां पळोवशीत तर कांयच अर्थ उरूंक ना मरे !’

‘कितें सांगो पुता ? पाखले बरे पुणून न्हेरू न्हो अशें कर्मान म्हणों येता.’

‘कितें घडलां ?’

‘आतां हे वांयगणाचे दीस न्हू ? पुणून पिकोंवचें कित्याचेर ? उदक जायो न्हू ? उदकाखातीर तळें बांदोंक नाका ? तळें कोण बांदतलो ?’

‘खंय गेले तर सगळे कुळवाडी शेतकार ?’

‘काश्टी मारोन खोरें हातींत धरोंक लज दिसता न्हू तेंकां ? आतां कशवां आनी खोमसां येयल्यांत, तेंची घडी मोडत, चिखोल लागत म्हूण भिरांत मरे !’

गों

य स्वतंत्र जाल्ल्याक कितल्या वर्सांनी हांव पयलेच खेप गोंयांत आयलों. परतो मुंबय वचचों ना आनी उरिल्ली सगळी पिराय म्हगेल्या मुळच्या घरांतच सोंपयतलों अशें थारावन. गोंयांत परतो आयलों हें सांगपा वांट्याचें मुळांत हांव गोंय सोडून कित्याक गेलों तें पयलीं सांगचें पडलें ना ?

खूब पोरनी गजाल. म्हळ्यार सुमार तीस वर्सां जातलीं. गोंय तेन्ना पोर्तुगेजांच्या शेका तळा आशिल्लें. आनी भारतसरकारान ताका बुद्द शिकोवचे खातीर गोंयच्यो सगळ्यो शिमो आडावन दवरिल्ल्यो. मात गोंयकाराचे काकुळटेक लागून माजाळेच्यान गोंयांत वचपाक-येवपाक अकच वाट दवरिल्ली. असल्या देड बुदवंतकायो केल्यो म्हूण भारतसरकाराक पोर्तुगेज बदलोना हें म्हाका पयलींच दिशिल्लें. अश्या वेळार

वल्लभभाय पटेल आसूंक फाव आशिल्ले. थपक्याक पोर्तुगेजांच्यो नाड्यो आंवुळटले आशिल्ले. नेहरूवें धोरण पयलीं पचपचीत. पोर्तुगेज तांकां आयकतलो आशिल्लो ? केन्नाच ना. ताणे गोंयच्या सगळ्या मिनेरांक लागी केल्लें आनी नटान मिनाचो वेपार करपाक सुरवात केल्ली. ताका लागून गोंयांत भायलो पयसो, भांगर बी खूब येवपाक लागिल्ले आनी पोर्तुगेजांक उर-फाट्यान कोम फुटिल्ले. उकल्या दोळ्यांनी गोंयचो हो संहार हांव कसो पळयन आशिल्लों ! म्हाका नेहरूंच्या धोरणाची तिडक मारिल्ली. आनी म्हज्यान सामकें सोसूंक नज जाल्लें. म्हाका ताचेर उपाय यवजल्लो तो असो— गोंयांत जमता तितलेंय भांगर कशेंय करून व्हरून भारतांत घालचें. म्हणटकीर अकेवेन पोर्तुगेज बरोच अवकल शिबतलो आनी दुसरेवटेन भारत अक

भांगराची खाण जातली कळाव करी नामतना म्हज्यान उसपुपाक जाता तितलें गोंयचें भांगर उसपून माजाळेच्यान बोवाळ करी नासतना भारतांत व्हरपाक हांवें सुरवात केल्ली. वर्सांभितर पोर्तुगेजांक दिमयो मारून नेहरू मुखार हाडिना जाल्यार नांवाचो न्हय अशी हांवें (मनांतल्यान) प्रतिज्ञा लेगीत केल्ली. कांय गोंयकारांक हे गजालीची सुलूस कशी लागिल्ली देवाक खबर ! हांव भांगर ब्लॅक करतां अश्यो बोबो ताणी मारिल्ल्यो. मिशे खंयचे ! भांगर केन्ना ब्लॅक करूंक येता न्हय ? कितलेंय तापय, हळडुवें तें हळडुवेंच ! तें कित्याक, भांगराची जाय तसली वस्त करूंक जाय तितले शेट मेळत. पुणून भांगराचें ‘बॅक’ करपी ह्या संवसारांत अकलोय मेळचोना ! हांवें हें अजापाचेंच आयकल्लें !

असल्या नावड्यांचेर चड लक्ष दिल्यार म्हजें ध्येय पाड पडटलें म्हूण हांवें तांची पर्वा करिनासतना भांगर व्हरपाचें सोडूंक नाशिल्लें. पुणून बोवाटे गोंयकार ते ! जल्माक येतकर वैजिणींनी बोटां घाल्लीं तांच्या ताळ्यांनी ! संवसारभर जंय तांचो आवाज आयकूंक येता थंय घेपाचेर आशिल्ल्या माजाळे कसो येवंचो ना ? ताका लागून माजाळेच्या नाक्यावेल्या पुलिसांनी म्हजेर नदर दवरिल्ली. आनी अक दीस हांव दिसनाफुडें तांणी म्हाका आडायिल्लो. भितर कुडीत व्हरून नाना तरेचे प्रस्न ताणी विचारिल्ले. बंदखणींत उडोवपाचो भंय घाल्लो. पुणून हांव तांकां वाडगलों ना. निमाणेकडेन तांणी म्हाका बेळगांवां व्हडल्या सायबासरीं व्हेल्लो. नेहरूंच्या देशांतलोच सायब तो ! नडणी परस कण्डो बरो हालतालो ! हेर गजाली खंयच पावं पुणून ताणे दवरिल्लो मिशांचो जोड मात सायबाक फाव तसो आशिल्लो. मिशयो वाडोवन नाकाच्यो दोनय पुडयो ताणे जरिकय लिपयल्ल्यो तरिकूय ताचे तकलेंत कांयच ना आनी तो फकत कुंवाळो हें म्हाका तेन्नाच हालमल्लें. ताणे केल्ल्या प्रस्नाची जाप दिवंक तोंड उगडटना हांवें ‘आरे शाण्या...’ म्हणिनाफुडें मेजार वेगाबडी फटक करून आपटीत ‘कितें म्हळें...?’ म्हणीत म्हजेर

वंगसो घाल्लो. हांवें म्हळ्ळें, 'तूं पिसो तर...?' त्या उतराक तो मारखुन्या बैलावरी आनिकय उसळिल्लो आनी 'तोंड फोडटलों धरून...' म्हणीत बडी म्हजेर मारुंक उबारिल्ली. हांव निखालस भियेवंक नाशिल्लों. गोंय स्वतंत्र करचेखातीर प्रसंगार प्राण लेगीत दिवपाक फुडें सरिल्लों मनीस हांव ! रांपणींत धरिल्लो बांगडो हुलपाय जाल्यार भाज. बिशाद थोडीच ! पुणून आमचेच लोक म्हाका सतावपाक लागिल्ले पळोवन खेद जातालो !

'आगा, बेठोच तापूंक नाका. तुज्यान आयकूंक नज जाल्यार म्हाका सोमतो नेहरू फुड्यांत व्हर. हांव ताकाच सांगतां कितें सांगपाचें आसा तें...' हांवें नेटान सांगिल्लें.

'नेहरूक कितें सांगतलो तूं ?' ताणे विचारिल्लें.

'आयक.' मांगर हाडपा फाटलो म्हजो हेतू थंडसाणेन ताका सांगून हांवें म्हळ्ळें : 'हांवें अकल्यानच गोंयचें मांगर उसपून भारतांत हाडपा वांट्याचें गोंयच्या चार लाख लोकां मजगतीं अक लाख गोंयकारांकच जर मनशा फाटल्यान दोन तोळे तुमी हाडूंक दिवशात तर सप्तकाक दोन लाख तोळे भारतांत जमचेना ? वर्सा भितर दोन लाख गुणिले बावन्न इतलें तोळे मांगर जमून गोंयच्या मांगराची न्हंय साप्प आट्टली मगा ! ताका लागून पोर्तुगेजांक सुरय भरतलें. आनी तो गेळ्यांत येतलो. हेवटेन भारतसरकारय बी पोर्तुगेजाल्या आयतें मेळिल्ल्या मांगरान गबर जातलें. मागीर सांग तुगेल्या त्या नेहरूक फुलू खुस्तार खोजने मार म्हूण ! घटकेंत गोंय भारत-सरकारच्या शेकातळा येता काय ना तें पळय.'

हांवें हिशेब मांडिल्लो आयकनाफुडें तो सायब खी : खी : खी : खी : कन्न हाशिल्लो. सायबच तो ! ताणे घांट वाजोवन पुलिपाक आपयल्लो आनी कानडींत ताका 'नी उच्च आगिदे' अशें कितें तरी सांगून म्हाका ताचे वांगडा नेहरू फुड्यांत वच म्हूण सांगिल्लें. मायर सरून हांव यो जाल्यार त्या पुलिसान मुखावेल्या गाडयेकडेन बोट दाखयत म्हाका म्हणिल्लें, 'कोडी.' नेहरू मनेगा होगनू ? आल्ले निनगे बिडतेन '

कानाकडेन गुडगुडें वाजिल्लेवरी दिशिल्लें. म्हाका कांयच कळनाशिल्ल्यान हांव ताचे तोंडाकडेन पळयतच राविल्लों.

'होगन इल्ला ? होडितेन' म्हणीत ताणे म्हजेर हातांतलो दांडो उबारिल्लो. पुणून थंयच आशिल्ल्या दुसऱ्या पुलिसान 'हो मातसो तकलेन शाणो आशिल्लो जावंये' म्हाका म्हणिल्लें: 'तुवका नेहरूसरी वचका वे ? बयस तरी ते गाडयेंत...?' हांव गाडयेंत बशिल्लों. आनी म्हाका खंय व्हेल्लो काय म्हळ्यार बंदखणींत ! 'उच्च' म्हळ्यार वयल्या पांवड्याचो असो हांवें अर्थ केलो ! पुणून कानडींत उच्च म्हळ्यार पिसो हे म्हाका खंय खबर ? कानडी तकल्योच त्यो ! म्हाका पिशामालाय थारावन चार दिसां भितर म्हाका माजाले हाडून ताणी सोडिल्लो आनी पोळेंवटेन बोट दाखयत 'नडी होग. होगन इल्ला ? वद्देन...' म्हणीत म्हजेर अका पुलिसान खोंट उबारिल्ली.

हीं सगळीं कुळां अणवीं नाजाल्यार पोतीं आसूंक फाव अशें येवजीत हांव गोंयांत आयिल्लों. म्हाका जायत्या दिसांनी गांवांत पळयनाफुडें मेळटा ते गोंयकार सुणीं कशीं म्हजे फाटल्यान लागिल्ले. कसलीं कसलीं उतरां ते उलोवंक लागिल्ले म्हूण सांगूं ?

'ये पबा, मावोड्या वचून आयलो रे ?' अकलो थोमणो मारतालो तर दुसरो 'पबा, मांगर सद्दया देंवलां काय चडलां रे ?' म्हणटालो.

मनांत म्हळ्ळें : दुसऱ्याच्या हातान उदक पियेवपाची इतल्या वर्सांची संवय येदेबेगीन कशी मोडत ? उगून निमाणेकडेन 'खायात पोर्तुगेजांचें शेण' म्हणीत अक दीस हांवें थिटकें कवळिल्लें आनी बद्द मुंबय वचून थंयच राविल्लों. गोंय सोडून वतना हांव कितलो रडिल्लों तें म्हज्या जिवाकच खबर ! खूब पोरणी गजाल ही. कोठसी कितलोय झरयलो तरिकूय काळो तो काळोच म्हूण वोगी रावंक जाय.

गोंयचे भुंयेर हांवें पाय दवरलो तो कितले उमेदीन ! हांव मनांतल्यान मांडे खातालों. गोंय आतां 'ओप' दिल्लेवरी चकचकीत दिमतलें. सगळे गोंयकार आपआपणालो वावर मोटे उमेदीन करतात,

माटांनी माड पेंडींनी कुचकुचीत मरल्यात, कुळागरांनी माडयो शिपट्यां भारान धोलतात, शेतांनी कणसां चोमे धोलतात बागडटात आनी कितें कितें येवजीत बशिल्ले-कडेन धांवते गाडये बराबर हांवय धोलतालों. कॅसलरॉक सावन सुटून गाडयेन करंजाळे थेंसण फाटीं घालें उप्रांत म्हजे उमेदीक पारावार उरलो ना. भोंवतणचीं झाडां-झिलां आनी दूदसागर हांवें दोळे भरून पळोवन घेतलो. कांय वेळान कुळें थेंसण येतलें म्हूण हांवें म्हजी मुस्तायकी अकठांय करून मुखारच दवरली आनी खोमसाचो हात कवळीत स्वास आडावपाचे तयारेक लागलों. तें पळोवन म्हज्यांतले लोक भियेवन कुशीन वचून बसूंक लागले. म्हाका कांयच कळ्ळें ना. पुणून तातुंतल्या अकल्यान धीर कन्न विचारतकच समजलें.

'आगा, तुमी अशें कितें करतात अवसर आयिल्लेवरी ?'

'हांवें म्हळें,' कुळें थेंसण येतलें न्ही आतां ? इंजेसांव करचें पडटलें. मुस्तायकी धुंवर दिवंक व्हरतले...'

'इंजेसांव ! धुंवर ! आगा तें करपी पोर्तुगेजाक धांवडायलो न्हयगा गोंयच्यान ?'

'म्हळ्यार ? पोर्तुगेजांनी वतना इंजेसावां धुंवरवी व्हेलां ?' तोंडाचें भाण अजांपान उगडून हांव पळयतच रावलों. 'गोंय आतां भारतांत विलीन जालां न्हय ? आतां गोंयचे आनी भायले सगळे लोक अक. का गिन, रगतान...!' इतल्यान कुळें आयलें. थेंसणार नदर मारली. घोवान सोडटकीर वाऱ्यार पडिल्ले बायलेवरी दिसलें. दोळ्यांत आयिल्लीं दुकां पुसता म्हणटासर गाडयेन कुळें केन्ना सोडलें आनी सांवड्या केन्ना पावलों कळ्ळेंच ना. थेंसणार देवलों आनी व्हरपाक कोणय मानाय मेळत काय म्हूण पळोवंक लागलों. कोणच ना. इतल्यान कोणतरी म्हज्यांत आयलो आनी मुस्तायकेकडेन बोट दाखयत विचारुंक लागलो. 'सामान तगनु बेकरी ?' भास कळनाशिल्ल्यान हांवें खुणेनच कितें काय म्हूण विचारलें. तो कितें तरी सांगतालो. तांतलें म्हाका कांयच कळ्ळें ना. निमाणे कडेन हांवेंच मुस्तायकेक हात घालो आनी ओडीत तां थेंसणाभायर हाडली.

मानाय कोणच दिसना जालो. जाता नज करून हांवें म्हगेली मुस्तायकी बशींत चडयली आनी बद्द म्हगेल्या मुळच्या घरा गेलों. बशींतल्यान येवन मुस्तायकी आखाड्यामेरेन कशीय तरी ओडीत-ओडीत हाडली. आखाड्याभितर करड मातिल्लें. आनी आंबे-पणसाच्या पत्र्यांनी ताचेर बसकण मारिल्ली. मुस्तायकी आखाड्याकडेनच दवरून धाकटी चिरी घेवन हांव घराचें दार उगडूंक गेलों. बल्कवाचेर कितल्या वर्सांचो धुल्ल दाटिल्लो. दार उगडटा थंय आसां, म्हज्या कानार उलो पडलो.

‘पबा !’ उलो मारीत अकेलो काश्टी न्हेशिल्लो म्हातारो धांवत सपणां चडून वयर आयलो.

‘चंद्रू !’

‘पबा, साप्प भागला मरे तूं ! वळखलों ना रे पुता...’

‘आनी तूंय बी सामको जाला मरे !’

‘म्हाका म्हाताऱ्याक आतां कितें कोम फुटोंक येयल्यार ? कसो आसा तूं ? खूब वर्सांनी चयलो तुका. दिसोंक नासलें, दोळे धांपचे पयलीं तूं दिश्टी पडत म्हूण. भाग्य म्हाजें !’ चंद्रून कपलाक हात लायत म्हळें. तोंडार खुशालकायेचो हांसां, दोळ्यांत खोशेचीं दुकां, बाविल्ल्या कळचार उदक फाफुडटकर आयिल्लें ताजकुरेंण... हे अवस्थेंत चंद्रू खीण दोन खीण म्हजे म्हऱ्यांत उबो रावलो. चंद्रू हो आमचो भांगेली. म्हज्या बाप्पाचेर ताचो खूब मोग आशिल्लो. बाप्पा भायर पडलो तेन्ना म्हजी आवय रडली ना तिच्या धा वांट्यांनी हुंडक्या-हुंडक्यानी चंद्रू रडिल्लो. म्हाका गच्च वेंगेंत घेवन. दोन दीस जेवलो लेगीत नाशिल्लो. ‘राव पबा. घरभर धुल्ल मातला. झाडोंया पयलीं.’ अशें म्हणीत ताणे फाटफूड पळय नासतना आखाड्याकडेन धांव मारलो. मुस्तायकी थंय पळोवन ताणें म्हळें, ‘मुस्तायकी हिगाच आसों दी. हांव हाडटां भितर’ आनी ताणें आलेटी घाल्यो- ‘बाबनी ss, नाराणो ss-’ धाकटो पूत, नातू हांकां जमोवन घटकेभितर वण्टावेलो, पारल्यावेलो सगळो घयरांव काडलो आनी धुल्लान

मातिल्लें सगळें घर साप्पी मारून नितळ केलें.

‘पबा, दनपरां जेयल्लो तूं ?’

‘हय. रातीकडेन मात हांव जेवनारें. म्हूण कांय फळां बी हाडल्यांत. दूद मेळत न्हय हांगा ?’

‘बाबनी, तो कयर भायर उडय आनी तसो गोकळागेर वचोन अर्द शेर दूद हाड पळोव्या.’ म्हणीत बाबनीक ताणें धाडलो. आनी सटासट आखाड्याकडची म्हगेली मुस्तायकी घरांत हाडली.

त्या सांजचो आपणालें कांबळी फटें घेवन चंद्रू जो सांगाताक म्हगेर आयलो तो सदीचेच खातीर. सकाळ सांजवेळ चौखेर कामार हांवें हांतुणा कवळ्याक तेंकून बसप आनी चंद्रून धडेवेल्या खांब्याकडेन मांडयेर सूप घेवन विडयो वळीत म्हजेकडेन गजाली करप अशें आमचें सद्दां चल.

चंद्रू, पयर हांव मुंबयच्यान येतना सगळो वाटार तेळीत आयलों रे. पुणून माडांनी पेंडी दिसल्यो नात ! माडयांचीय बी तीच अवस्था ! आनी शेतां-मरडां मळोवशीत तर कांयच अर्थ उरूंक ना मरे !’

‘कितें सांगों पुता ? पाखले बरे पुणून न्हेरू न्हो अशें कर्मान म्हणों येता.’

‘कितें घडलां ?’

‘आतां हे वांयगणाचे दीस न्हू ? पुणून पिकोवचें कित्याचेर ? उदक जायो न्हू ? उदकाखातीर तळें बांदोंक नाका ? तळें कोण बांदतलो ?’

‘खंय गेले तर सगळे कुळवाडी शेतकार ?’

‘काश्टी मारोन खोरें हातींत धरोंक लज दिसता न्हू तेंकां ? आता कल्सवां आनी खोमसां येयल्यांत. तेंची घडी मोडत, चिखल लागत म्हूण भिरांत मरे !’ शेनवतांत चुरो धान्न विडी वळीत चंद्रू सांगतालो.

म्हणटकर हालीं तळीं कोणच बांदना ?’

‘कोणें बांदचीं ? आनीक बांदलींय म्हूण आदलो सारको पावस तरी खंय पडोंक येयला ?’

‘पडना ?’

‘पावसय बीण आमचे वांगडाच स्वतंत्र जाला न्हू ? तेका जायें तेन्ना तो पडटा !’

आमी फर्मावपी कोण ? आनी रानां बोडकायल्यार पावस कितें मडें पडोंक येयला राणग्याचो ?’

‘माडांक पावस कित्याक जाय इतलो ? तांकां पेंडी कित्याक नात ?’

‘तुयेन फकत कवळच चयलें. मुळाक नदर मारल्या ? वावर करोंक नाका येळच्या येळार ? सावळ मीठ, माती, नाका ? कल्सवां घान्न कोण खडणी घालोंक येत ? चकोन खंयय नाल्ल लागलेय जाल्यार पाडटलो कोण ? पाडेली नात, शेतकार नात, मानाय नात, कोणच नात ! चार बोंडे माडाक येयलेय जाल्यार जून जावंचे आदींच राती पाडो जावन पावले शारांनी शियाळीं म्हूण विकोंक !’

‘कितें !’

‘फट सांगतां जाल्यार जीव झडोन वसों म्हाजी. दिसाधवळ्या पाडोंक नात पुणून राती पाड्याक पाडेली खंयच्यान मेळटात तें देवच जाणो बाडो ! हांच्या राणग्यांक खाती कोले ! स्वतंत्र न्हू, काळ येयला सगळ्यांचेर !’

चंद्रू ताणशेत उलयता तें पळोवन हांव नकळटां आड पडिल्लों तो उठून बसलों आनी ताच्या तोंडाक पळयत रावलों.

‘पबा, तुका पापया हांव उलयतां तें फट दिसता. दिसों. पारपत्यां वटेन मातशी फेरी घाल. बागांत वसोन यो. अकय माड धड दिसचो ना ! आंब्या रुखांनी बेनल्लव मातिल्ली दिसतली ! पणस तर सगळे मरोंक येयल्यात ! बरगें लाकूड कसों जाल्लो हांव मेल्यार लासोंक लेगीत उपकारचे नात, असली दशा जाल्या रुखांची ! स्वतंत्र जाय आसलें न्हो ? आतां खायात फातरां शीत !’ चंद्रूलीं उतरां आयकून तकली हून हून जाली !

दुसऱ्या दिसा सकाळीं खऱ्यांनीच हांव बागांत वचून आयलों. वांगडा चंद्रूय बी आयलो. अकय भाट धड दिसलें ना. अकय माडाक बोंडे नाशिल्ले ! खंयचें कवळच ना ! खंयचे दोन चुडटांचेरच माड उबो ! कांय वायटेन भरिल्ले ! मुळांत वावर वर्सांसंकिणी करूंक नाशिल्लो हें दिसतालें. आंब्या रुखांचेर

જાગ : એપ્રિલ ૧૯૯૧

एक जीणः एक खीण

— शैलेन्द्र मेहता

पर्व : १

सपनांकडल्यान वास्तवतायेकडेन पावपाची वाट सामकी वाजेवणी आनी जीवघेणी आसता. आयज तो हेच वाटेच्या सामको मदीं पावला. भूत, वर्तमान आनी भविष्य ह्या तीनूय चक्रांचेर आपल्या विचारांचें बंधन घालून ताणें आपले भितर निर्माण केल्लो एक सर्ग आनी दिसपट्टे जिणेंतल्या होमखणांतलें इंगळे, हांचे भितर चलपी एक व्दंद मनशाची जीण कशी सैरभैर करून उडयता हाचो विचार तकलेंत घेवन तो वाट माड्डिता. ताचीं पावलां एकाद्र्या बेबट्याभशेन वांकडीं तिकडीं पडटात आनी त्या पावलांचें गणीत मांडीत रस्त्याच्या दोनय कडांनीं बशिल्ले 'पिशे' दांत भायर काडून ताचेकडेन पळोवन पळोवन हांसत आसात.

स्वताक हांसचे बदलाक ते ताका हांसतात पूण जिणेंतले रंगयाळे खीण पुरायपणान सांबाळून दवरपाची ताची इत्सा आनी ते इत्सेफाटलो हावेस हांचेमदल्या अंतराचो थाव घेवप जायतं कठीण आसा हें तांकायबी खबर आसा.

अशे हे फातराकांटांचे वाटेवेल्यान तो कितलोसो फुडें पावला. दनपारचें वत माथ्यार पडून ताचो आत्मो उदकाखातीर खासावीस जायत चल्ला. पूण तो जाणा, आतां एकूच धोंट घेवचे खातीर लेगीत तो रावत जाल्यार मळबावयल्या सगळ्या नखेत्रांचो स्फोट जावन ताच्या उरिल्ल्या सपनांचो गोबोर जावंक मातय कळाव लागचोना. शापीत जिणेचीं कवनां बरोवपी एक पिसो ह्या रस्त्याचे कशीक जमिल्ले गर्देंतल्यान मुखार येता. तो पिसो अचकीत

मुखार आयिल्ल्यान आंग काडून फाटीं सरत 'भोंवडेकार' त्या पिशाक नियाळटा. खासा आपणाल्या दुखांचें पडबिंब सामकार उबें राविल्लें पळोवन एकेवटेन तो धादोशी जाता, जाल्यार दुसरेवटेन ताका त्या पिशाची तिडक येता; आनी हीच तिडक ताचे तकलेंतल्या सगळ्या भावनांक कुशीक सारून ताका फुडें ओडटा. संतापाच्या, तिडकिच्या एका वेगळ्याच विखांत व्हरून सोडपी ताच्यांतली एक शक्त नवेंच रूप घेवन भायर सरता. तो त्या पिशाचेर 'केंच' करुव तापता आनी ताणे आपली वाट सोडची म्हण ताका शिटकायता. पिसो हांसता, म्हणटा, 'आरे नवशिक्या, ज्या रस्त्याचेर पांय घालूंक आमी लेगीत कांववेतात आनी ताकाव लागून रस्त्याचें कुशीक आपले घोंटेर बांदून रावल्यात, अश्या रस्त्यार पावलां मारपी तूं खरेंच पिसोबी कांय कितें रे?' 'तो' कांय वेळ वोगी रावता. आपणा भितरल्या संतापाक थातारावन मोनो जाता. पिश्याच्या मुखामळाक पळेयत रावता. कांय खिणांउपरांत खोल बांयतल्यान आवाज आयिल्लेभशेन ताच्या ताळ्यांतल्यान उतरां सुट्टात. 'हें पळेय, म्हजी वळख पटून लेगीत म्हाका पिसो थारावचे खातीर असले फालतू प्रस्न विचारूं नाका. तुमच्या निशेल्ल्या आनी मळूंक पाविल्ल्या सपनाचो आनी हावेसांचो धिक्कार करीत म्हाका हो रस्तो माड्डपाचो आसा. ह्या रस्त्याच्या शेवटाक आशिल्ल्या त्या तळ्यांतलें उदक उश्टावपाचें आसा. तुमी जें करूंक शकले नात, तें म्हाका करून दाखवचेलें आसा, आनी वेळ पडल्यार त्या तळ्याचे देगेर हांव एकाद्रें घरच उबारीन. मागीर कितें फकत मजाच मजा!' पिसो हांसता. हांसत रावता. ताच्या हांश्यावांगडा सुटपी एका एका स्वासान भोंवडेकाराची तिडक पर्थून वाडूंक लागता. तो तापता. तूं कित्याक हांसता? तो तिडकून विचारता. पिसो वोगी रावता, आनी रोखडोच एकाद्रो मंत्र म्हणिल्ले भशेन एक एक उतर काडीत वडबडटा. 'होच प्रस्न हांवें पंचवीस वर्सांफाटीं ह्या रस्त्याच्या त्या मोडणाचेर म्हाका हांसपी एका पिशाक विचारिल्लो आनी ताणे चक्रमपणान जी म्हाका जाप दिल्ली ती आयकून हांवें ताची गोमटो चिड्डावन जीव घेतिल्लो, पूण ताचे उपरांत म्हाका संवसारांत फकत पिशेच मेळ्ळे, आनी म्हज्यान ह्या रस्त्याचेर फुडें पावलां मारूंक जमलेंना. हांव पडलों, धडपडलों. उठून चलपाचें बळगें म्हजे बळिश्ट कुडींत आशिल्लें पूण ह्या रस्त्याच्यो गुणूच असो आसा की चड बळगें आशिल्लो मनीस चिखलांत रामन गेलेवरी ह्या रस्त्याच्या मोडणामोडणांयल्या मैलाच्या फातरांनीं वृस्पून वता.'

'तुमचे मैलाचे फातर म्हाका मान्य नात. हे मैलाचे फातर टांचेपावलाक उबे करून तुमी म्हजेर बंधन घालूंक सोदतात. पूण याद दवर. एक फावट हांव त्या तळ्याकडेन पावलां म्हणटकच ह्या मैलांच्या फातरांनीं लेगीत तुमकां म्हजेकडलें अंतर मेजप शक्य जावंचेना...' भोंवडेकाराचीं उतरां काबार जातासर ताच्या खांदार एक फाटलेवटेंतल्यान हात थिरावता. तो फाटीं पळेयता. आंगभर चवनां जाल्लो एक महारोगी ताचे इतलो लागीं आसता की भोंवडेकाराक वीट दिसून ओंकारो येता.

भोंवडेकाराचे तकलेंतल्या विचारांचे भिरें फडफडत भायर येवचेपयलीं ताच्या दोळ्यांनीं दोळे घालून महारोगी उलोवंक

सुरवात करता.

‘आरे सायबा, हांव तुका बरेमशेन वळखतां. पूण तूं म्हाका वळखुचोना. कारण म्हजी कूड म्हळ्यार सद्याक जाला एक नरक, आनी नरकाकडेन कोण आपूण जावन वळख दाखयत? थंय पळय, ते धारेलागीं एक झर आसा. ते झरीच्या उदकान न्हायत जाल्यार म्हजो सगळो रोग बरो जातलो अशें म्हाका एक सपन पडलां. तूं म्हाका ते झरीलागीं पावयशीत?’

भोंवडेकाराक त्या दोनय मनशांचो सहवास सहन जायना. तो जागेवन उलयता, ‘हें पळेयात, म्हजे लागीं येवनाकात. म्हाका वीट दिसता. आनी आयक. तो महारोग्याक सांगता,’ थंयचे झरिच्यो खबरी तूं म्हाका सांगूं नाका. थंय आसा एक तळें आनी तळ्याचें देगेर आपलीं भुजां फांकारून आपले सावळेंत सगळो वाठार शितळ दवरपी एक रुख. तुज्यान जाता जाल्यार तूं थंय वच. ना जाल्यार कुसत राव. हांव वतां.’

भोंवडेकारा वांगडा उलावपी पयलो पिसो आपणा भोंवतणीच घुंवत अर्थहीन कवन गायत पयस वचूंक लागता. ‘हांव आनी तूं एक पिशें तळें गा, पिशें तळें हांव तूं काय तळें पिशें गा. तळें आसा मळ्यांत आनी मळो आसा तळ्यांत. हांव आनी तूं एक व्हडलो मळो गा!’

महारोगी तें कवन आयकून हांसूंक लागता. आपलेभोंवतणीं हात हालयत आनी एका हातांतली बडी घुडी कशी नाचयत तालार पावलां मारता. ‘आयकले पिशाचें कवन. शीक त्या कवनातल्यान जिणेचीं गणितां. व्हांवपी वारो पळेयला कोणे? दर्याची देग आनी अंत हांचेमदलो वारो अणभवला तुवें? रुख पयलीं काय बीं हे प्रस्न वाच्याक विचारल्यात कोणे?’ अशे एका फाटल्यान एक प्रस्न तो भोंवडेकाराचेर मोखून मारता. भोंवडेकार ताचेकडेन तुच्छतायेन पळेयता आनी आपले वाटेन फुडलें पावल घालता. जसो तो चलपाक लागता तसो तसो रस्त्यार मेळिल्ल्या पिशांच्या उतरांचें वजें ताचे तकलेवेल्यान ल्हव ल्हव जायत वता. कांय वेळान तो त्या दोगांकय पुरायपणान विसरून नवे उमेदीन वाट माडूंक लागता.

ताचें चलप चालूच आसता. वेळाकाळाचें भानय ताका उरना. ताचेमुखार ताच्या हावेसाचीं किर्णां ताचे कुडीक चलपाखातीर उर्बा दीत आसतात. ते उर्बेच्या नेटार ताची इत्सायबी बळिश्ट जायत वता. जायत्या वेळान तो एका व्हडल्या वाळवटांत पाविल्ल्याचें ताका पावलांक लागिल्ले हुनसाणीक लागून समजता. नदर मोखता थंय रेंवच रेंव... आनी फकत रेंव.. रेंवेच्या त्या व्हड म्हासागराचेर आपलें पांगरून पाताळावन थिरावल्लें मळब. भोंवडेकाराचो ताळो सुकूंक लागता. जीव तानेन खासावीस जाता, पूण खंयचेच दिकेक उदकाचीच न्हय तर एकाद्र्या रुखाची वा पांचवेपणाची सुलूस लेगीत मेळना. माथ्यावयलो सूर्या आपल्या दनपारच्या किर्णांनी भोंवडेकाराची दरेक अणू रेणू लापता.

‘हांव जाणां, म्हाका चलपाक जाय, हांव जाणां, म्हाका ह्या वाळवटांतल्यान वाट काडून व्हांवती झर सोदूंक जाय, प्रवाहा-आड पेंवपाचो धीर हांवें केला आनी आतां म्हजें सपन पुराय

जायसर संकश्टांक भियेनासतना हांव असोच चलत रावतलों. म्हज्या ध्येयाचे दिकेन.’ मनांतले उमळशिकेच्या नेटार तो चलता, लकता, धडपडटा... तो फुडें फुडें सरता. निमणें ताच्या शिरांतली तांक उणी जावन सोंपता आनी तो घस्सकरून थंयच रेंवटार कोसळटा.

पर्व : २

दनपार सरून सांजेचो वेळ जाता. सूर्य अस्तमान जाता. वाळवटांतलो रखरख कितलोसोच उणो जाता. दोग मनीस... एक जाणटो आनी ताचो पूत उंटावेल्यान वाळवटांतल्यान भोंवडी करतात. जाणटो ना म्हळ्यार सहज पन्नास-साठ वर्सांचो जायार पूत वीस-पंचवीस वर्सांचो आडसाठो तरणाटो. दोगूयजाण मोनेपणान वाट काडीत आसात. इतल्यान बापायची नदर एके गजालीचेर पडटा. तो पुताक म्हणटा, ‘पुता, थंय पळय, म्हाका कोणतरी न्हिदिल्ले वरी दिसता. घडये कोणतरी मनीस ह्या वाळवटांत उदकाखातीर तानेवन घुंवळ येवन पडला आसतलो.’ ‘जावं बाबा, आमकां कित्याक जाय लोकांच्यो चामार चवकश्यो? पडना थंय कोणय! आमी आमची वाट चल्या.’ पुताची जाप. ‘ना पुता. आसतलो कोणय तो. घडये त्रासान पडिल्लो. ताका कितें जालां तें तरी पळोवंया.’ बापायचें हे मत मानना जावनूय फकत ताचे इत्सेक मान दिवचे खातीर पूत ताच्या उंटाफाटल्यान आपणालोय ऊंट वळयता.

ते दोगय फुडें सरतात. भोंवडेकार जे सुवातेर भुंयेर पातळिल्लो आसता थंय ते पावतात. बापूय आपल्या उंटावेल्यान देंवन आपले फाटीवेली चामड्याची पोती काडटा आनी तांतले उदक भोंवडेकाराच्या मुखामळार शिंपडायता.

भोंवडेकार ल्हवू ल्हवू करून दोळे उगडटा आनी उपरांत उठून वसता. ‘कोण तुमी?’ तो विचारता, ‘आनी ह्या वाळवटांतल्यान खंय वतात?’

‘अमी ह्या वाळवटांतल्यानच भोंवतात. हांगासावन सदांच भोंवप हे आमचें काम. एका गांवांतल्यान दुसऱ्या गांवांत लोकांचे निरोप पावोवप, वजीं व्हरप आनी लोकांची सेवा करप होच आमचो वेवसाय.’ बापूय सांगता. ‘पूण तूं खंय वता?’

‘हांव, हांव म्हजें सपन पुराय करूंक भायर सरलां.’

तरणाटो पूत भोंवडेकाराचीं उतरां आयकून व्हडल्यान हांसता. ‘सपन! सपन म्हळ्यार कितें? तुज्या मनाचो खेळ मरे! आरे, ही नखलामी सगळ्यांक घडटा, पूण ताका लागून ह्या रेंवटांत अशें भोंवप समा न्हय. सामकोच अन्नाडो मरे तू! आपल्या प्रस्नांची जाप आपणेंच दिवन भोंवडेकाराक आपणे कसो घुंवडायलो ह्या विचारान तो खोशी जाता. बापूय पुतान दिल्ले जापेचेर मातसो विचार करता आनी पुताक बरेमशेन नियाळटा.

‘हें पळय’ तो म्हणटा ‘हांवें तुजेरस चड पावसाळे पळयल्यात. हो मनीस जें सांगटा तें तुका समजूक ना. आरे पापया, मातयेंत

भरसल्लीं सपनांच नवो आकार घेवन पुनर्जन्म घेतात, हाचो अर्थ असो न्हय की झाडांवेल्या नव्या फुलांचो त्या सपनांकडेन संबंद आसचो. तुका, म्हाका, सगळ्यांकच आसा एक भंय. पूण एकदीस ह्या सपनांखातीर आशेल्ले मातयेक लागून आमचेकडेन एकूय सपन आसचेंना. तेन्ना ही माती कितें करतली काय ? आरे, दर एकल्याक किल्लून येवंक जाय हेच मातयेंतल्यान, सपन जावन. हाचो मातसो विचार कर.'

पुताक ताचीं उतरां आयकून इल्लें अजाप जाल्लेवरी दिसता. पूण तरिकय आपल्या तर्काचीं शाणेपणां फुडें व्हरत तो जाप दिता. 'बाबा, कासवाचे गतीन जिणेंतले बरेवायट अणभव पचयिल्लो तूं अशें कितें उलयता ? काय तुमयाबी विसर पडला तुजे अणभवाचे भुतयेचो ? आयज म्हाका तुजेपरस चड पयसुल्लें दिश्टी पडटा. आतां आमी दिव्यांचें व्हडपण घेवनच वावरूंक जाय, नाजाल्यार सूर्याची वाट पळयता आसतनाच आमचोच जातलो एक व्हड काळोख ! ह्या भोवंडेकाराक पळयतकच म्हाका खाटीकखान्यांत गेल्लेवरी दिसता. ताच्या दोळ्यांतलो तो हावेस, ती निरुपाय झांक आनी फाल्यांची भिरांत नाशिल्याची सांवळी... पूण आयक, सूर्या उदेंतकच ताकाय बळी वचचेंच पडटलें. बापूय हीं उतरां आयकून मोन्यानी तकली सकयल बागयता.

भोवंडेकाराक ताच्या उतरांची मजाच दिसता. तरणाट्याकडेन तो सामको खोलायेन नियाळून पळयता आनी उलोवंक लागता. 'हें पळय ! पिरायेन आनी अणभवान तूं म्हजेपरस जाणटो आसा अशें दिसना. पूण अजाप दिसता तें एकेच गजालिचें. तूं अशे तरेन विचार कसो करूंक शकता ? आरे सायबा, जेन्ना सकाळ जाल्ली तेन्ना मुकण्यांनीं पाखां फुलोवन उडूंक सुरवात केल्ली. हांवय तांचेमदींच आशिल्लों. आवयांनीं आमकां बरेभशेन आशीर्वाद दिवन सांजेवेळार घराकडेन पर्थून येयात अशें जीव गळ्यां हाडून सांगिल्लें. पूण सांजेच्या काळखांतलो आनी सकाळच्या उजवाडांतलो फरक आमी मानून घेतलोच ना.' तरणाटो आनी बापूय खीणभर एकामेकांकडेन पळयतात. उपरांत भोवंडेकाराचीं उतरां जोखूंक लागतात. भोवंडेकार तांकां घुस्पल्ले पळोवन म्हणटा, 'सोडात तें ! म्हज्यो गजाली तुमकां समजुच्यो नात. तुमचें नातें आता ते वाळवटांतले रेंवेकडेन. घट भूयेकडेन न्हय. आनी सद्याक तुमकां जाल्या काळखाची संवय. पूण म्हाका उजवाड जायच.'

'उजवाडाचीं कवतां गावन सोंपले कितलेशेच तरणेपणांत, आनी आतां काळोख पियेतात जुवान घट करून एकाच खिणांत ? तरणाट्याचीं उतरां वाळवटांतल्या दिकाहीन वातावरणांत घुमतात. जुवानपणान जाणटे जाल्ले करतात काळखाचीच पुजा, पूण वारो पियेल्ल्या घोड्याचेर कितलेय मूस बसल्यारामून ताचो वेग उणो जायना.' भोवंडेकार म्हणटा. बापूयकडेन पळोवन तो नमळायेन हात जोडटा. 'तुमी म्हाका उदक दिलें. हांव तुमच्या सदांच उपकारांत उरतलों. आतां वाटेक लागल्यार बरें.'

बापूय-पूत ताका फाट करतात आनी पर्थून आपापले ऊंट

चलत रावतना

मोन्यानीच

एकलो एकसुरो एका सारको

चलत रावतना

वेळ-अवेळाच्यो शिमो हुपिल्ल्या खिणाक

आपशींच

पावलांक उतरां फुटलीं... तीं

उलोवंक लागलीं...

आनी

धर्तरेच्या कणाकणांत पिकिल्ली

पाचवीचार पर्मळाची पसय, तिचो

उर्बेभरीत उजवाड म्हजेखातीर

एक वेगळी वाट रचून... रेखून गेलो...

- ते वाटेन

आतां हांव चलत रावलां..

- शंकर रामाणी

घेवन वचूंक लागतात. भोवंडेकाराचे निर्विकार नदरेमुखार तांचे-मदलें अंतर वाडत वता. भोवंडेकार मळबाकडेन पळोवन नखेत्रांच्या आदारान आपली दिका थारायता आनी वाटेक लागता. काळखान आपली सांवळी वाळवंटाच्या कोनाकोनश्यांत मोखून मारिल्ली आसता.

रातभर भोवंडेकाराचें चलण चालूच आसता. 'विसव' ह्या उतराचो ताका पुरायपणान विसर पडटा. वाळवटांतले रातिचें थंड वारें ताचे कुडीक सुयांवरी तोंवूंक लागता, पूण ताची ताका पर्वाच नासता. अशी ही वाटचाल चालू आसतना फांतोड जाता. कांय वेळान पयसुल्ल्या एका दोंगराफाटल्यानसावन सूर्या वयर सरता आनी भोवंडेकाराच्या दोळ्यांनीं झगझगीत उजवाड रोमता. उजवाडान सगळी भूंय वेगळीच दिसूंक लागता. वाळवंट सोंपत आयिल्ल्याचें ताका व्हीलमता आनी तो खोशी जाता. मुखावयल्या दोंगराचेर नदर थीर दवरून तो आपल्या पावलांचो वेग वाडयता. सकाळच्या पारार वाळवटांत व्हांवपी वारो ताच्या आंगार रेंवेचे कण आपटता. दोंगर लागीं पावता तें पळोवन विचारांचें चक्र ताचे तकलेंत पर्थून घुंवपाक लागता.

आपले पुराय भोवंडेभितर मेळिल्लीं तरांतरांचीं सवंगां, तांच्यो जिणें विशिच्यो कल्पना आनी शेणांतल्या किड्याभशेन जगपाची वंड इत्ना हांचेपरस आपूण वेगळो आसा हें ताका खर-पणान जाणवता. आपली जीण म्हळ्यार फकत भोवंडीच न्हय, तर

आमी वर्सासंकिनिची जीण सारतां. कांय जाण म्हातारे कोतारे जायसर जोव धरून आसतात. अंयशीं-णव्वद, आनिकय वर्सा. फुडें एक दीस मरतात. तें चुकोवंक येना म्हण. आनी अजाप म्हळ्यार बारावो जावंचे पयलींच केन्ना केन्ना ह्या पंचायशीं वर्सा सहवासांत आशिल्ल्याक घटकेंत विसरून वतां- कांय न्हय करून. कांय जाण जाल्यार अग्नी दीसर वा फोण दाखयसरच यादींत आसतात.

अर्थपूर्ण जियेवपी मनीस केन्नाच मरनात. तांच्यो कुडी मेल्यो तरी तांचीं कर्तुपां यादस्तिकां जावन समाजाचे स्मृतींनीं सासणाची सुवात जोडीत आसतात.

अणभव्याच्या फातराचेर बुद्दीक धार लावन हावेसांच्या नंदनवनांत पावल दवरपाचे हे जाणविकायेन ताचें हड्डें अभिमानान भरून येता.

दोंगर बरोच लागीं पावता आनी तो देखाव पळोवन ताचे दोळे धादोशी जातात.

दोंगर... आपलीं तेमकां मळबांत रोमवन भोंवतणच्या सैमाक ताच्या ल्हानपणाक लागून कुळित्रीपणान हांसता... दोंगराच्या मुळसाकडेन गच्च रान. तरेकवार सुकणीं आपल्या गायनान सगळो वाठार गाजोवन सोडटात. अदीमदीं दिसपी जनावरां आनी ताणीं काडिल्ले आवाज हाणी सगळो वाठारच भरून उडयला... पांचव्या-चार रानांत मणमणपी वारें आनी त्या वाऱ्याक लागून झडपी पागांचो शिवर, धालपी रूख आनी शिरशिरपी तणापातीं.

तो लागीं पावता... आनी एक नवीच खोशी अणभवता. वाडिल्ले हरयाळेचेर मेजीत - मोखीत पावलां सगळेवटेन नियाळटा. येवकाराक आयिल्ल्या रूखांकडल्यान सलामी घेयत वाडिल्या वालिंच्या जाळाक हातांनी कुशीक काडीत फुडें फुडें पावता. ताच्या मनांत घर केल्ल्यो तळ्याच्यो, दोंगर आशिल्ल्या म्हारूखाच्यो आनी चितनांतल्या वातावरणाच्यो यादी पर्थून जिव्यो जातात. वालिंचें जाळ सोंपता रानांतल्या रूखांची गर्दीयवी खुबूच उणी जाता. हरयाळेचें एक व्हडलें ल्हार ताका खुणायता आनी आपलेवटेन ओडटा. पयस नदरेमुखार एक म्हारूख आसता. कुडीतले सगळें बळगें एकठांय करून तो ते दिकेन धांव मारता. ताच्यान कशेंच थीर रावूं नजो जाता.

रूखाचे सामकोच लागीं पावतकच ताका तळें खंयच दिश्टी पडना. ओलसाणिचें तर नांव लेगीत नासता. हरयाळी सोंपून

फातरा गुंड्यांनी भरिल्लें एक मळ आनी त्या रूखाच्या मुळांत रेंवेन भरिल्लो एक व्हड फोंड राकेसाच्या उकत्या तोंडाभशेन सुस्तपणान पातळ्ळा. वयर नदर मारल्यार रूखाचें दरेक पान झडलां आनी मणाची वाट पळयत रूख आपले निमणे खीण मेजीत तटस्थ उबो.

भावंडेकार दोळे धांपून घेता. दोळ्यांमुखार येवपी काळखा-परस दोळे धांपून दवरप ताका चड सुसह्य जाता. ताची इत्सा, हावेम आनी मनांतल्या कल्पनांची भुतां ताचे तकलेंत तांडव करूंक लागतात. तो सामको सैरभैर जाता. रूखाच्या मुळांत हेवटेन तेवटेन अर्थशून्यपणान धांवत रावता. आपणाभोंवतणी हात घुंवडायत खुदूंक लागता. ताचे कुडींतली शक्त सोंपता आनी त्या, निश्प्राण रूखाच्या मुळसांत आपली मान धोपरांभितर घालून थपकल मारता. रूखाचे तेंगशेवेल्या गिदाची नदर आधाशिपणान ताचेकडेन थीर जाता.

° ° °

पर्व ?

त्या रूखापलतडीं पर्थून एक मळ आसा. मळ सोंपता थंयसावन एक व्हडलें वाळवट सुरू जाता आनी धारेमेरेन नदर पावता थंय त्या रेंवटांत मृगजळांचो पावस पडत आसता...

-३-

- सुखी जोडपें -

बायल घोवाक समजून घेवपाचो यत्न करता आनी घोव बायलेचेर अपाट मोग करता तें.

° ° °

एक गांव आशिल्लो. खूब व्हडलो.

थंय एकलो मनीस रावतालो. ताचें नांव सत्यवान. तो आशिल्लो खूप गरीब. पूण देवाक भिक्वी, धर्मान वागपी. देवाची पुजा केन्नागर जेन्नी नाशिल्लो. आयज ताचो जीव उबगल्लो. कित्याक काय ? तो पळे ! तो पळे ! त्या झाडा सकयल तो उबो आसा. आंगार पिनिल्ली मुस्तायकी, हातांत एक पुस्तक आनी ताचे फाटीर कितें आसा काय ? कसले तरी वजें आसा व्हय ? ताणे पुस्तक उगडलें. कितें तरी वाचलें. आवयस ! तो तर रडूंक लागलो. अशें कितें आसा काय त्या पुस्तकांत ? ताचें आंग पळे कशें शिरशिरता ! तो मोट्या मोट्यान रडूंक लागलो. तो रडत म्हणूंक लागलो. 'हांव आतां कितें करूं ?' तो तडक घरा गेलो. ताणे आपले बायलेक कांयच सांगलेंना, भुरग्यांक कांय सांगलेंना. वोगीच तांकां ख्यास्त कित्याक ? पूण तांगेली ख्यास्त उणी जाली ना. ताज्यान सोंसूं नज जातकूच ताणे बायलेक आपयलें आनी सांगलें. 'आगे ! म्हज्यान आतां हें सोंसूं नज. पळेलं ! फाटीर केदें वजें आसा तें ! कशें सोंसूं हांव हें वजें ? आतांच हांवे मळवांतल्यान देव-वाणी आयकल्या. हो गांव आतां जळून गोबोर जातलो इंद्राचे लोक येतले आनी हुलपावन वडयतले. हो गांव सामको वायट. आनी... कशें सांगूं तुका ? मागीर तूं, हांव, म्हजीं भुरगीं आमी सगळीं मरतलीं. हातुंतल्यान कितें तरी वाट काडूंक जाय. अशी वाट की आमी सगळीं सुखी जातलीं ' आनी तो परतो रडूंक लागलो. तांगेले रडप आयकून बायलेक कितें करचें तें कळूळेंना. 'तकलेंत कितें घेतलां हाणीं कोण जाणा !' तिका दिसलें. भुरगींय बापायक पळेत रावलीं. बापूय कितें म्हणता तें तांकां कळना जालें. फाटीर तर कसलेंच वजें तांकां दिसनाशिल्लें. सावित्रीचो तर पयलीं विस्वासच बसलो ना. 'भुताची बीं बादा ताका जावंक ना मू ? हालीं अशेंच करतात ते. न्हिदय ना सारके. जागरणांक लागूनच अशें करता आसतलें. आतां पयलीं तांकां सारकें न्हिदयतां.' बेगी बेगी ती उठली. सत्यवानाक भुरग्यांभशेन हाताक धरून तिणें

भूमकराज

मूळ बरोवपी : जॉन बुनयान रुपकार : माणिक प्रभू राम नायक गावणेकार

न्हिदयलो, पूण ताका स्वस्तकायेन न्हिदच येना जाली. तो मदींच उठटालो, परतो न्हिदतालो. दिसापरस रात ताची वायट वताली. न्हिदेंत सुस्कारे सोडटालो. मदींच उठून एकदम रडूंक लागतालो.

सकाळ जालो. सत्यवान आतां बरो आसतलो काय ? सावित्री बेगीन उठून तांगेले कुडींत गेली. पूण कालचे परस आयज तो सामकोच निशेल्लो आशिल्लो. रातीं कितें कितें जालें हेच तो तिका सांगूंक लागलो. सावित्रीक वायट दिसलें. सावित्रीन आनी तिच्या भुरग्यांनी ताचेकडेन अुलोव-पाचेंच सोडलें. ताचे तकलेंतलें पिशेंपण वचचें देखून ताचेकडेन ती धड अुलयना जाली. करतां करतां ताचेबरोबर तुसडेपणान वागूंक लागली. सावित्री मातशी रागान अुलोवंक लागली. केन्नाय रागान, केन्नाय तुसडेपणान, केन्नाय अुलोवपाचें ना अशे रितीन ताचेकडेन वागूंक लागली. पूण ताचेर कांयच परिणाम जालो ना. उरफाटें तो कुडींतच बसून रावूं लागलो. कोणाकडेन अुलयना जालो. एका सारको देवाची प्रार्थना करूंक लागलो. बायलेची आनी भुरग्यांची ताकाच काकुळट दिसूंक लागली. हालीं तो एकटोच फिडूंक लागलो. केन्ना ह्या शेतांत, केन्ना त्या मळार, केन्ना ह्या रुखा सकयल बसून प्रार्थना करतालो. अशेच कांय दीस गेले.

असोच एक दीस तो शेतांतल्यान वतालो. हातूंत तेंच पुस्तक आशिल्लें. ताज्या तोंडार

रसणाय नाशिल्ली. मनांतल्यान सामको निरशेल्लो. तशेंच ताणे पुस्तक उगडलें आनी तें वाचून तो हुडक्या हुडक्यांनी रडूंक लागलो. ताणें म्हळें, 'हे देवा, हांव आतां कितें करूं ? ह्या अरिष्टांतल्यान म्हजी कशी सुटका करून घेवं ?' अशें म्हणून तो हेवटेन तेवटेन पळोवंक लागलो. जशें कितें ताका खंय तरी वचूंक जाय आशिल्लें. पूण वाट खबर नाशिल्ली. ताज्या मनाचो सामको घुस्मटमार जाल्लो. आनी तसोच तो उबो आशिल्लो. तो पळे ताजेवटेन कोण तरी येता ! ताका भांगराचीं पांखां आसात. भांगराचो मुकूट घालून कितलो बरो दिम-तालो तो ? कोण आसत काय तो ? हय. देवदुतच तो. सत्यवाना सरीं येवन ताणे म्हळें 'तूं कित्याक रडटा ?' सत्यवानान म्हळें 'सायबा, हांव हें पुस्तक वाचतां. तातूंत बरयलां की म्हजो अंत वायट रितीन जातलो आनी देव म्हाका व्हड ख्यास्त भोगयतलो. पूण... पूण म्हाका हें जाल्लें नाका.' देवदुतान म्हळें, 'जीण ही अशीच. तरेकतरेच्या दुख्यान भरल्या. तेवरस मरण बरें न्हय ?' सत्यवानान म्हळें, पूण म्हजे फाटीर हांवें केल्ल्या पांपाचें केदें व्हडलें वजें आसा जाणा ? हे खातीर नरकांतूच वचचें पडटलें. हाकाच लागून म्हाका रडूंक येता.' देवदुतान म्हळें 'मागीर इतले दीस घरांत बसून कितें करतालो ?' सत्यवानान म्हळें, 'हांव कितें करूं, खंय वचूं, हेंच म्हाका कळनाशिल्लें. 'देवदुतान बोल्सांतल्यान

एक कागद धाडलो कानी तो सत्यवानाक दिलो.

‘येवपी अरिष्टांतल्यान सुटका जाय जाल्यार ह्या शारांत वच.’ अशें त्या कागदार बरयल्लें आशिल्लें. सत्यवानान तें वाचलें आनी ताणें देवदुताक म्हळें, ‘आगा, पूण हांव खंय आनी कसो वचूं?’ देवदुतान एका सड्यादिकान बोट दाखयत म्हळें, ‘सत्यवान, तुका तो व्हड दरवट दिसता?’ ‘ना.’ अजापान सत्यवानान म्हळें, ‘तो उजवाडाचो झोत तुका दिसना...? तो तरी दिसता न्हय?’ देवदुतान विचारलें, ‘हय हय’ सत्यवानान म्हळें, ‘मागीर तो उजवाड दोळ्यां सामकार दवर आनी नीट वच. म्हणटकच तो दरवट दिसतलो. थंय पावतकच दरवट खटखटाय. मागीर कितें करपाचें तें तुका आपशींच कळटलें.’

अशें म्हणून देवदूत अदृश्य जालो. देवदुतान सांगिल्लें आयकून सत्यवान धांवत सुटलो. तो धांवता हें ताजें बायलेच्या लक्षांत येना फुडें ती व्हडल्यान आड्डली. ‘आगा, खंय धांवतात? रावात, रावात. पळेयात. आमकां अकटुकीं दवरून वचूं नाका. कोणीतरी धांवात आनी तांका थांवयात. ताजीं मुरगीं ताजे फाटल्यान धांवूंक लागलीं. मुरग्यानीं म्हळें, ‘बाबा, बाबा आमकां सोडून वचूं नाका.’ पूण तो धांवत आशिल्लो. कांयच आयकूंक येवचें न्हय म्हूण ताणें कानांत बोटां घालीं आनी तो नेटान धांवूंक लागलो. धांवतां धांवतां ताणें म्हळें ‘अमर जीण हांव जियेतलों.’ अशें म्हणता आसतना तो फाटीं फुडें पळे नाशिल्लो. तो फकत धांवतालो. धांवत धांवत तो सड्याचे मद्दीं पावलो.

पूण बायलेचें आड्डप सुरूच आशिल्लें. शेजारी लेगीत घराभायर आयले. सत्यवानाक तांणीं पळेलो. तो धांवता तें पळोवन कांय जाणांनी ताच्यो भगल्यो केल्यो. कांय जाणांनी ताका भंय घालो. कांय जाण ताका परते आपोवंक लागले. दोन शेजारी तर ताका परते हाडुंकच जाय अशें म्हणटाले. ताका धरूनच हाडूंक जाय अशें ते आड्डत आशिल्ले. ते आड्डूनच रावलेना तर ताचे फाटल्यान धांवत आशिल्ले. त्या दोगां-

मदल्या एकाचे नांव ‘हट्टी’ आनी दुसऱ्याचें नांव ‘मवाळ.’ दोगांनी धांवत धांवत वचून सत्यवानाक धरलोच. सत्यवानाक अजापच जालें. ताणे विचारलें, ‘इश्टांनो, कित्याक आयल्यात?’ इश्टांनी म्हळें, ‘तुका परते व्हरपाक आमी आयल्यांत.’ सत्यवानान म्हळें, ‘तें जावपाचें ना. तुमी रावता तें शार ‘नासाडी शार.’ तें एक दीस हुलपून गोबोर जातलें- थंय कोणच सुखी जावपाचो ना. इश्टांनो, तुमीय म्हजे बराबर येयात.’

हट्टीन म्हळें ‘कितें? म्हज्या इश्टाक आनी म्हज्या सुखांक सोडून तुजे बराबर येवं? सत्यवानान म्हळें, ‘हय. आरे, तुज्या शारांत कसलें सुख आसा? हांव जंय आतां वतां थंय अमर सुख आसा. थंय केन्नाच कोण त्रास दिवंचो ना. थंय देव आमचे बराबरच आसता. कोण कोणाची टवाळी थंय करचे नात. सगळे लोक विस्वासान वागतले. थंय कोणच दुख्खी आसचो ना. तुमीच म्हजे बराबर येयात.’ हट्टीन म्हळें ‘थंय आनीक कसलें सुख मेळटलें तुका?’

सत्यवानान म्हळें ‘तें सुख अमर आसा. तें सूत्र निर्मळ, पवित्र. आनी केन्नाच ना जायना, अशें ह्या पुस्तकांत बरयलां.’ हट्टीन म्हळें, ‘छट, अुडय तें पुस्तक भायर. तूं आमचे बराबर येता काय ना हें अुलय.’

सत्यवानान म्हळें ‘ना. हांव केन्नाच येवंचोना हांवें तसो सोपुतच घेतला.’ हट्टीन म्हळें, ‘आरे इश्टा मवाळ ! चल, तो येना जाल्यार नाका येवं. या आमी घरा. हाज्या तोंडाक लागपांत कांयच अर्थ ना. आरे तो पिसोच जाला. ताका दिसता आमी सगळे विरार जाल्यात. चल, या बेगीन घरा !’

मवाळान म्हळें ‘इश्टा, रागार जावं नाका सत्यवान जें सांगता तें खरें आसा अशें म्हाका दिसता. हांवेंय ताचेबराबर वचचें थारायलां. हट्टीन म्हळें ‘कितें?’ तूय ताचे भशेन पिसो जालो? आरे, तो पिसो. तुका खंयचे खंय घेवन वतलो चल, या आमी परते’

सत्यवान : आरे ! अशें कितें करता? तूंय यो मरे मवाळाबराबर, हांवें आतां सांगलां तें सगळें थंय आसा. आनिकूय थंय

कितलेंशेंच आसा. येयात म्हजे बराबर. वत वतां हांव सगळें सांगतां तुमकां. आरे, विस्वास ना म्हजेर तुमचो? मागीर तुमीच ह्या पुस्तकांत वाचात आनी खात्री करात. पळे तरी, खासा आपल्या रगतान ताणें हें पुस्तक बरयलां’ मवाळान म्हळें ‘आरे हट्टी, तूं म्हजें आयक. म्हाका आतां खरें कितें तें कळळां. हांव तर बाबा सत्यवानाबराबरच वतलों. कितें जाता तें जावं. पूण इश्टा, तुका खंय वचपाचें ती वाट सारकी खबर आसा मरे?’ सत्यवानान म्हळें ‘आत्तांच म्हाका देवदूत मेळ्ळो. ताणेंच म्हाका हे वाटेन वचपाक सांगलां. फुडें एक व्हडलें दार लागतलें. थंय कोण तरी आसा. तो खंय दिस्त वाट दाखयतलो.’

मवाळ : ‘चल या तर. मागीर आमी वाटेक लागुंया. रावून कांयच उपेग जावंचो ना.’ अशें म्हणून दोगूय वाटेन फुडें वचूंक लागले. हट्टी मुळचोच हट्टीच आशिल्लो. तो मनांत म्हणूंक लागलो. त्या पिशाबराबर इश्टागत कोणे करची न्हय हेंच खरें. हांव एकटोच घरा वतलों. तांतूंत व्हडलें कितें? तो परतो घरा वचूंक लागलो.

हे वटच्यान मवाळ आनी सत्यवान गजाली करीत वताले. निळेंच मळब पळोवन तांकां खात्री जातालो. केन्नाय विसव घेवपाक ते झाडा सकयल बसताले. तांचें उलोवप बरें नेटार आयिल्लें. सत्यवानान मवाळाक म्हळें ‘बरें जालें. तुका म्हजें सांगप पटलें तूं म्हजे बराबर आशिल्ल्यान म्हाका चडच खोस जाली बाबा. इश्टा, त्या आमच्या शाराची नासाडी जातली हें जर त्या हट्टीक कळिल्लें तर तो परतो कित्याक वतलो आशिल्लो?’ मवाळान म्हळें, ‘ते खरें रे. पूण आमी कितें करतले? इश्टा, म्हाका सांग. आमी जंय वतले थंय आमकां कितें कितें मेळटलें रे? आनी तें कशें मेळोवप आनी तांचो उपेग कसो करप? म्हळ्यार थंय वतकूच घुस्पागदळ आनीक जावं नाका.’ सत्यवानान म्हळें, ‘राव. तुका सगळें सांगतां. ताकतीक कळूं नाका पळोवया. पूण खरें सांगूं तुका? म्हाका उतरांव उणीं पडटात. मनांतल्यान म्हाका सगळें खबर आसा, पूण कशें सांगचें तेंच कळना. हांव अशें करतां,

तुका ह्या पुस्तकांतल्यान वाचून दाखयतां.'

मवाळ : म्हाका एक दुबाव येता. आरे ह्या पुस्तकांत जें बरयतां तें खरें कित्यावयल्यान?

सत्यवान : आरे, फटी अलोवंकच जावंचेना अशा मनशान तें बरयलां, तीच तर मजा आसा.

मवाळ : बरें आसा. कितें कितें मेळटा अशें म्हणटालो तूं ?

सत्यवान : आमी त्या अमर राज्याचे रावपी जातले. आमी अमर जीण जियेतले, कोणाचो त्रास आसचोना. आनी हें पळे, थंय मरणाचो भंय आसचोना. सदांच, सगळ्या काळार सुखच सुख, समजलें मरे.'

मवाळ : बरें, सांगत राव. आनीक कितें कितें मेळटलें थंय ?

सत्यवान : आरे, आमचें नशिबच थंय फळफळटलें. आमकां थंय भांगराचे मुकूट, जरी कपडे मेळटले. हे कपडे अशे तशे न्हय, सूर्याभशेन लकलकीत. आनी आमी सामके तेजिश्त दिसतले ते मुस्तायकेन.

मवाळ : आरे वा ! तर मागीर बरेंच जातलें. बरें, आनीक कितें ?

सत्यवान : थंय रडपाचे प्रसंगच आमचेर येवचेना. जंय थंय खोशी, खुशालकाय, आनंद. कित्याक जाणा तूं ? थंयचो धनी तर खुबच मायेस्त आसा. कोणाच्याच दोळ्यांत दुकां येवंकूच दिना तो.

मवाळ : पूण इश्टा, थंय आमकां कोण कोण मेळटले ? त्या राज्याचे लोक कशे आसतले ?

सत्यवान : थंय आमचे सेवेक देवदूत आसतले. तांकां पळोवन तुका अजाप जातलें. आनी हें पळे, आमचे पयलीं हजारांनी लोक थंय पाविल्ले आसात. तांचो सांगातय आमी मेळटलो. ते लोक थंय दुसऱ्याक दुखवचेनात. ते मायेस्त आनी पवित्र आसात. जण एकलो देवाचे आज्ञेन वागूनो. कांय जाण्टेले वडील लोक थंय आसात. तांकां देवान मुकूट दिल्यात. ते मुकूट हिरे, माणकां, पाचू हांणी मढयल्यात. आनी अपसरांकडेन भांगराच्यो विणा दिल्यात. आनी हें पळे, हे धर्तरेचेर दुश्ट लोकांनी बऱ्या लोकांक छळळां, कोणाक जितेच हुलपायल्यात,

कोणाक सुळार मारल्यात, कोणाक दोंगरावयल्यान धुकलून दिल्यात. कित्याक जाणा ? दुसऱ्याच्या कल्याणाखातीर झगडले म्हूण. तुका खबरच आसा जातली की कोणाक शिवाच्या तोंडांत दिलां, कोणाक हत्तीच्या पांया पोंदा दिलां. हे सगळे लोक आमकां थंय मेळटले. देवान तांकां अमृत दिलां. थंय ते सुखी आसात.

मवाळ : हें आयकून म्हाका केन्ना काय थंय पावन जालां. पूण कितें रे, खरेंच हें सूख आमकां मेळटलें मरे ? आमी त्या सुखाचे कशे कितें वांटेकारी जातले ?

सत्यवान : ह्या पुस्तकांत तशें सामकें बरयलां न्ही रे ? ते भशेन आमी जर वागले तर देव आमकांय खात्रीन दितलो.

मवाळ : हांव तुजे बराबर आयलों तें बरें जालें इश्टा. हें सगळें आयकुनच म्हाका खोस जाली. चल आमी बेगीन बेगीन वचूं या.

सत्यवान : म्हजे फाटीर पळे केदें वजें आसा. पळेलां मरे तुवें ? देखून म्हाका बेगीन चलूंक येना.

अशें अलुयत अलुयत ते चलताले. तांकां वेळेचें भान नासलें. उलोवप सामकें रंगार आयिल्लें. तांचें ध्यान आनीक खंयच नाशिल्लें तो पळे ! तांचे सामकार केदो मोटो फोण आसा तो ! आरे बाबा, कितलो रेबो आसा त्या फोणांत ! चोंयवटेन झाडांझुडपां आसात पूण तांचें थंय लक्षच ना. ते पळे त्या फोणाकडेन पावले ते. आरेच्या, पडटले काय कितें त्या फोणांत. आनी पळे पडलेच ते फोणांत. जतनाय घेवंक नाशिल्ल्याचो हो परिणाम. त्या फोणाचें नांव खबर आसा तुमकां ? त्या फोणाचें नांव आशिल्ले निरशेणेचो फोण. दोगांचेंय आंग मातशें खरवडलें. सगळें आंग तर रेब्यान बुडबुडून गेलें. आनी फोण तरी कितलो खोल तो ? तांचे जमनीक पांय लागनात इतलां. सामके रेब्यांत बुडबुडून गेले आनी सत्यवानाचे हाल तर पळोवंक ताका. ताचे फाटीर व्हडलें वजन आशिल्लें न्हय ? ते खातीर तर तो तातूंत बुडपाकच लागलो. अशी दोगांयची आवतिकाय जाली.

मवाळ : आरे इश्टा, तूं खंय आसा ?

सत्यवान : तेंच तर म्हाका कळूंक ना.

हें आयकून मवाळाक रागच आयलो. ताणे रागान सत्यवानाक म्हळें 'आरे, तूं आतां-मेरेन सुखाची व्हडविकाय गायतालो. तें हें व काय कितें रे ? आनी सुरवेकच जर अशें आसा जायत तर त्या राज्यांत पावमेरेन कितें जातलें हे सांगपाची गरज ना. तुजें सूख तुकाच मेळूं. तूच चल त्या राज्यांत. हांव वतां म्हज्या घरा. अशें म्हणून त्या फोणांतल्यान भायर येवपाखातीर तो धडपडूंक लागलो. धडपडत, धडपडत तो एके वटेनच्यान भायर सरलो. ते वटेनच्यान ताचें घर आशिल्लें. फोणांतल्यान भायर सरतकूच ताणें घराकडेन धांव मारली. सत्यवानाकडेन पळेलें लेगीत ना.

आनी सत्यवान बावडो फोणांतल्यान भायर सरपाखातीर धडपडत आशिल्लो. ताका घराकडेन वचचें अशें दिसलें ना, मवाळाक घरा वतना ताणें पळलो... पूण तो कितें अलुयतलो ? ताका तर त्या व्हडल्या दरवट्याकडेन वचपाचें आशिल्लें. पूण-फोणांतल्यान भायर येवप ताका जमना जालें कित्याक तर ताचे फाटीर केदें व्हडलें वजें आशिल्लें न्ही ? तरी तो सारको यत्न करीत आशिल्लो. देवाची प्रार्थना करीत आशिल्लो. आनी तो पळे ताचेकडेन एक मनीस येता. देवदूत काय तो ? न्हय. पूण सत्यवानाक तो देवदूताभशेन दिसलो. त्या मनश्याचें नांव आशिल्लें 'पालव दिवपी.' दुसऱ्याक पालव दिवप हें ताचें काम. ताणें सत्यवानाक विचारलें, 'आरे, तूं हांगा कितें करता ?'

सत्यवान : आरे, कांय वेळापयलीं म्हाका देवदूत मेळ्ळो. ह्या रस्त्यान वच अशें म्हाका ताणे सांगले. ह्या रस्त्यान वतकूच म्हाका व्हडलो दरवट दिसी पडटलो. थंयच्यान फुडें कशें वचप तें थंय म्हाका सांगतलो आशिल्लो. देखून हांव हे वाटेन वतालों आनी वता आसतना ह्या फोणांत पडलों.

पालवदिवपी : हें पळे, ह्या फोणांत सोपणां आसात. त्या सोपणां वयल्यान दुमरे-वटेनच्यान वचपाचें आसता. तीं सोपणां कशीं पळेलीं ना तुवें ?

सत्यवान : आमच्या शारासाकून पयन वचपाची म्हाका ताकतीक जाल्ली. म्हाका

भंयच दिसतलो त्या शाराचो. देखून हांव धांवत आशिल्लों. धांवता आसतनाच पडलों. पालव दिवपी : तुजो हात दी म्हज्या हातांत.

सत्यवानान आपलो हात ताच्या हातांत दिलो. पालव दिवप्यान तांका ओडूनूच फोणांतल्यान भायर काडलो.

सत्यवान : देव तुजें बरें करूं.

पालव दिवपी : आतां बरें दिसता मरे तुका ? बस मातसां आतां.

सत्यवान : पूण म्हाका एक सांग, आमच्या नासाडी शारांतल्यान त्या व्हडल्या दरवट्याकडेन लोक केन्नाय केन्नाय वतात मरे ?

पालव दिवपी : वतात तर. कितलेशेच जाण.

सत्यवान : मागीर हो फोण पुरून कित्याक वडोवंक ना ? तशें केल्लें जाल्यार आमचे सारक्या गरीब प्रवास्यांक त्रास जावंचो नाशिल्लो.

पालव दिवपी : आरे, मात लेगीत सारको कळंक येना असो हो रस्तो. तातूंत तो रेवो कसलो आसा, तुका खबर आसा ? पळे मातशें त्या रेव्याकडेन. सगळो गाळ सांचून रावला थंय. हो सगळो गाळ खंयच्यान येता दिसता तुका ? लोकांच्या पायांनी ही घाण एकठांय जाता. देखूनच ताका निरक्षेणेचो फोण म्हणटात.

सत्यवान : पूण कांय पातकी लोक बऱ्या मार्गाक लागतात तेन्ना हो गाळ व्हांवून वचना ?

पालव दिवपी : कांय बऱ्या मार्गाक लागतात हे खरें पूण केन्ना केन्नाय ताका पयलिच्या दिसांची याद जाता, कांय वेळार ताका भंय दिसता, मनांत दुबाव तयार जातात. निरक्षेणी पदरांत पडटा. आनी हे सगळे वायट विचार, भंय, दुबाव निरक्षेणी ह्या फोणांत एकठांय जातात. आनी हे खातिरच हो फोण असो पेड्ड्याच जायत आसा.

सत्यवान : पूण हाका आनीक कांयच मार्ग ना ? देवाक हें कशें आवडटा ?

पालव दिवपी : देवाक हातूंत आनंद थोडोच दिसता ! आरे, देवान बऱ्या बऱ्या लोकाक हांगा धाडल्यात कित्याक ? फोण पुवरांचो म्हणून. हजारांनी कामगार धाडले.

पूण फोण काय पुरोवन जायना. २० हजार गाडयो हांगा माती ओतली. ती माती लेगीत वेगळ्या देशांतल्यान हाडली, कळलें मरे ? बरी माती आशिल्ली ती. पूण कांय उपेग जालो ना. निरक्षेणेचो फोण आसा आनी तो तसोच उरतलो.

सत्यवान : पूण अशें कित्याक ?

पालव दिवपी : लोकांक देव खंय जाय ? देव तांकां नाकाच. तरी पूण देवाक भक्ताची काळजी. देखूनच हांगा सोपणां केल्यांत. पूण हवा वायट जाली म्हणटकच खुबूच रेवो व्हांवन येता. तेन्ना हीं सोपणां सारकीं दिसनात आनी कांय मनीस तर मात लेगीत सोपणांकडेन लक्ष दिनात. पूण सत्यवान, हे मातशे त्रास सोंसले तर फुडें खूब सूख मेळटलें. एकदां काय त्या व्हडल्या दाराकडेन कोणय पावलो म्हणचे मागीर फुडली वाट सामकी सोपी. बरें, देवाचेर भरवंसो दवर आनी फुडें वच. देव बरें करूं' अशें म्हणून पालव दिवपी दुसरे वटेच्यान गेलो आनी सत्यवान फुडें एकटोच वचूक लागलो.

हेवटच्यान 'मवाळ' तोमेरेन घरा पावलो. ताचे शेजारी पाजारी ताचे भोंवतणी एकठांय जाले. काय इश्टांनी म्हळें, 'बरें जालें तूं परतो आयलो तें ! तर कांय जाण म्हणूंक लागले,' खरें म्हळ्यार तुवें त्या सत्यवाना बरावर वचपाचीं पिशेपणांच केलीं. तुका रे कोणें सांगल्यो ह्यो नाका आशिल्ल्यो कटकटी ? तर आनीक कांय जाण म्हणूंक लागले, 'आरे तूं सामकोच भिवकोरो मरे. एक फावट तूं गेल्लो जाल्यार, मातशीं आडमेळीं आयलीं म्हणून सोडून दिव ? अशे तरेन कोणें अशें आनी कोणें तशें ताका तरातरांनी विचारलें. पयलीं पयलीं ताका मातशें वायट दिसलें. पूण कांय दिसांनी तो तें सामकें विसरून गेलो. लोकय कांय दिसांनी मवाळाच्यो गजाली विसरून गेली. मागीर त्या लोकांनी सत्यवानाची फकाणां मारपाक सुरवात केली. अशे रितीन मवाळाचे दीस वताले.

सत्यवान मात एकटोच वतालो. ताची ईश्वराचेर अपार स्रद्धा आशिल्ली. अटळ निश्ठा आशिल्ली. तो एक एक पावल घालीत वतालो. देव ताका तो मांगराचो दीस दाखयतलो अशी ताका खात्री आशिल्ली.

पूण इतले म्हणसर ताणे पयस कोणा एकाक तरी पळेलो. कोण तरी ताकाच मेळपाक येतालो. तो कोण आसत हें ताका समजलें ना. सवकासायेन तो फुडें येवपाक लागलो. आनी जंय दोन रस्ते एकठांय जाताले थंय सत्यवान आनी तो एकामेकाक मेळ्ळे. त्या मनशाचें नांव आशिल्लें 'धोरणी.' धोरणी मनीस हो विद्वान आनी शाणो आशिल्लो. धर्तरेचेर कशें वागचें हें तो बरें जाणा आशिल्लो. कोणाचें खंय चुकता हें ताका बेस बरें खबर आशिल्लें. तो बरे विचार करपी आशिल्लो. सत्यवान नासाडिच्या शारांत रावतालो. जाल्यार ताचे लागिच्या शारांत हो धोरणी मनीस रावतालो. त्या शाराचें नांव आशिल्लें 'कर्णप कुशळकाय' तो गांव खूबूच व्हडलो आसलो. सत्यवान तागेलें घर सोडून गेलो हें ताका खबर आशिल्लें. सत्यवान गांव सोडून गेला म्हणपाचें जो तो उलयत आशिल्लो. ताच्या गांवांत तर बोवाळ जाल्लो. ते खातीर धोरणी मनीस सत्यवानाक दिस्त वळखलो. ताचें कारण सत्यवानाक खूबूच पुरो जाल्लें. तो एका-सारके तोंडांतल्यान मुस्कार सोडटालो. ताचे मुखामळाचेर दुबावाच्यो सुरकुटयो पडिल्ल्यो आनी ह्याच वेळार ताका धोरणी मनीस मेळिल्लो. ताचो हो अवतार पळोवन धोरणी मनान म्हळें 'कितें इश्टा ? इतलें वजें घेवन, इतलें पुरो जालां आमतना खंय वता ?'

सत्यवान : हय खरेंच, तूं म्हणटा तें खरें. इतलें वजें फाटीर घेवन हांव खंय वतां ? कितें हो म्हजी दशा जाल्या ? तूं विचारता, हांव खंय वतां ? पूण खरें सांगूं ? म्हाका सकाळीं देवदूत मेळ्ळो. तो व्हडलो दरवट पळे दिसता न्हय थंय ताणें म्हाका वचपाक सांगलां. आनी थंयच हांव वतालों. फुडें म्हजे फाटी वयलें हें वजें कशें ना जातलें हें थंय वतकूच कळटलें अशेंच म्हाका ताणें सांगलां.

धोरणी मनीस : कितें रे, तुका बायल भुरगीं आसात ?

सत्यवान : आसा तर. पूण म्हजे फाटी-वयल्या वज्राक लागून म्हाका संवसारांत मात लेगीत खोशी दिसना. आनी आतांच घडणुकेन तर हांव मातसो गळसणलोंच.

बायल मुरग्यां खातीर तर म्हाका आतां कांयच दिसना.

धोरणी मनीस : कसली घडणूक ?

सत्यवानान मागीर जें कितें घडिल्लें तें सगळें सांगलें. तो फोणांत कसो पडलो, ताका कोणें भायर काडलो हें सगळें आयकून धोरणी मनशान म्हळें : तूं म्हजें मातशें आयकशी ?

सत्यवान : बरे मशेन. मनाक पटलें तर तुमी सांगता तशें केन्नाय करीन. कोणेंतरी बरो मार्ग म्हाका दाखोवंचो अशें दिसता.

धोरणी मनीस : पयली गजाल म्हळ्यार तुवें हें फाटीवयलें वजें सत्यल अडोवंक जाय. आनी तेंय जाता तितले बेगीन. ते बगर तुजें मन ताळ्यार येवचेंना. आनी मन शांत जाले बगर देवान तुका जें कितें दिलां तांचो कांयच उपेग जावंचोना.

सत्यवान : ताचेच सोदीक हांव आसां. कोणेंतरी म्हजे फाटी वयलें वजें काडचें अशेंच म्हाका दिसता. पूण हांव तें हांव जावन काडूंक शकना, आनी म्हज्या गांवांत दुसरा मनीस तरी खंय आसा जो म्हज्या खांद्यावयलें वजें देंवयतलो ? म्हूण हे वाटेन हांव वतां. तशें केल्ल्यान हांव ह्या वज्याच्या भारांतल्यान सुटलों अशें म्हाका दिसता.

धोरणी मनीस : पूण हे वाटेन गेल्यारच तुजे वजें ल्हव जातलें अशें तुका सांगलें कोणें ? आनी हे वाटेन तुका धाडलो तरी कोणें ?

सत्यवान : देवदुतान व्हड मनाचो आनी मोगाळ मनीस तो.

धोरणी मनीस : तरीच. बरें जावं नाका ताचें केन्नाच. तागेल्या मार्गांत भंयभिरांत आसा. तो मार्गय कश्टांचो. यश मेळपाक कठीण. ताजे इतलो कठीण मार्ग दुसरो ना. तूं आनीक ह्या फंदांत कित्याक पडलो रे ? ते वाटेन गेल्यार तूं सुखी जातलो ? तुका यश मेळटलें ? केन्नाच ना. ताचे सांगणे प्रमाण तूं वागलो जाल्यार पापया फटवतलो. कांय वेळा पयलीं तुजेर कसलो प्रसंग आयलो हें खबर आसा मरे तुका ? तुजे आंगावयलो रेबो लेगीत सुकूंक ना. निशेवणेच्या फोणांत पडिल्लो न्हय रे तूं ? तोच हो रेबो मरे ? आनी सत्यवान, ही तर सुरवातच आसा. हे वाटेन वता ताका हाचे परस खर संकश्टांक तोंड दिवचें पडटले.

सत्यवान : पूण-पूण फुडें सुखच मेळपाचें आसा न्हय ?

धोरणी मनीस : आरे कसलें सुख घेवन बसला ? म्हजें आयक. हांव तुजे परस पिरायेन व्हडलो. तुजे परस म्हाका चड अणभव आसा. हे वाटेन तूं वचत जाल्यार कितल्याश्याच संकश्टांक तोंड दिवचें पडटलें. सुर्वेक कंटाळो तुजी भेट घेतलो. ताजे फाटल्यान दुख्ख, भूक, तरेतरेचीं अरिश्टां तुटून पडटलीं तुजेर. तुजी राखण करपाक अशा वेळार कोण येतलो ? आनी मातशें फुडें वतकच कोणतरी तरसाद घेवन धांवत येतलो. काय सुवातिनी जाल्यार शींव तुज्या आंगार झुडून येतलो. तुज्या आंगार व्हडले व्हडले म्हामडोळ फांस करून येतले. वता थंय दाट काळोख आसतलो. मागीर यमाक येवपाक कितलोसो कळाव ! इश्टा, ह्यो गजाली फटच्यो न्हय ? आनी हें पळोवनच कितलेशेच लोक परते आयिल्ले आसात. तांणीच म्हाका हें सगळें सांगलें. तो देवदूत. तुजी वळख ना देख. कित्याक आयकता तूं परकी मनशाचें ?

सत्यवान : पूण सायबा, म्हजे फाटीर जें येदें व्हडलें वजें आसा ते खुपच म्हाका जड लागता आनी तकलेक शीण जाता. आनी म्हाका तर ह्या वज्याक लागून तूं सांगता त्यो सगळ्यो गजाली किरकोळ दिसतात. कितलीय अरिश्टां येवं पूण एक फावट हें पयस सारूंक जाय. कोण पयस करतलो तें ?

धोरणी मनीस : पूण तुजे फाटीर वजें आसा हें तुका कशें कळलें ?

सत्यवान : आगा, हें पुस्तक वाचून कळलें.

धोरणी मनीस : म्हाका दिसलेंच तशें. तुजे सारक्याच कितल्याश्याच लोकांचेर असो परिणाम जाला. आपल्या हाता भायर गजाली केल्यो की अशेंच जाता. मनांत सगळो गोंदळ जाता. ह्यो काडाओडी मुरू जाल्यो म्हणटकच मनीस न्हय न्हय तें कळूंक लागता. मागीर असले लोक जिव्याची पर्वा करिनासतना व्हडलीं व्हडलीं कर्तुवां करतात. हें कित्या खातीर जाणा ? जें केन्नाच पळोवंक ना तें पळोवपा खातीर.

सत्यवान : पूण म्हाका कितें मेळटलें तें म्हाका खबर आसा. खांद्यावयलें वजें

ल्हव जातलेंच आनी तेंच म्हाका जाय.

धोरणी मनीस : पूण ते खातीर हेच वाटेन कित्याक वचूंक जाय ? तुका खबर आसा मरे हे वाटेन कित्याक अरिश्टां आसा तीं ? देखूनूच हांव सांगतां तें आयक. म्हजें आयकल्यार तुका हांव योग्य वाट दाखयतां. तुज्या खांद्या वयलें वजें तुका ल्हव करूंक जाय मरे ? तर मागीर अरिश्टां बगर लागिची वाट तुका हांव दाखयतां. आनी वाटेर भाडमेळीं लेगीत येवपाचीं नात. तूं बरे मशेन पावतलो. इतलेंच न्ही तर तुका नवे नवे इश्ट मेळटले. आनी अशे तरेन तुजो प्रवास खुशालभरीत जातलो. आरे सत्यवान, तूं आयक म्हजें.

सत्यवान : अशें जर आसा तर उपकार करून सांग पळोवया म्हाका ती वाट.

धोरणी मनीस : आयक. तुज्या गांवा शेजरा एक खेडें आसा. त्या खेड्याचें नांव निती थंय एक ब्राम्हण रावता. ताजें नांव कायदेपंडीत. तो बरो हुशार. ताजो स्वभावय गोड. दुसऱ्याक पालोव दिवप हें तर ताजें काम. तुजे सारके जाच्या खांद्यावर वजें आसा तें पळोवन तर तो रोखडेंच सकयल देंवयतलो. आतां मेरेन तर ताणें कितल्याशाच लोकांक पालोव दिला. आनी हे पळय, जाचें मन वाट लागलां ताका लेगीत तो बरो करता. देखूनूच हांव तुका ताजेकडेन वच म्हूण सांगतां. तो तुका पालोव दितलोच. ताजें घर लागींच. जेम तेम मैल भर वाट जातली. तो घरा नासत जाल्यार ताजा पूत तुका मेळटलोच. ताजे नांव 'सौजन्य', तोय मायेस्त. तो तुजें काम करतलो. आनी तुजें वजें ल्हव जातलें. आनी तुका घरा वचपाची इत्सा नासत जाल्यार तूं वचू नाका. आनी म्हाकाय तशेंच दिसता. तूं तुजे बायलेक आनी भुरग्यांक हांगाच हाड. हांगा घरां कितलिशींच रिकामी आसात. भाडेंय सवाय. तुका खंय घर मेळटलें. हांगा राविल्ल्यान तूं खात्रीन सुखी जातलो. शेजारीय बरे मेळटले. गोडीगुलाबेन रावले म्हणटकच जालें.

(चलता.)

-५-

परतून लावपाक परतेंय आमकां रगत आटोवचें पडलें. अखेरेक धावे परिशदे वेळार भाशे-शास्त्राचें 'सुप्रीम कोर्ट' च डॉ. सुनीति-कुमार चटर्जीच्या रुपान गोंयांत आयलें. दोन वरसां उपरांत, अिकरावी परिशद भरल्या त्या दिसा, मंगळुगक, आमकां ह्या 'सुप्रीम कोर्टा'चो निकाल आयकूंक मेळ्ळो : 'कोंकणी ही भारतांतली अेक म्हत्वाची साहित्यीक भास' ह्या साहित्य अकादमीच्या थारावाच्या रुपान.

'सुप्रीम कोर्टा'च्या निकाला आड अपील नासता. हें गोंयकार वळखिले. आनी हांणीं उदार मनान हो निकाल 'अंतीम' म्हूण मानून घेतलो. अितलेंच न्हय तर आपणाक महाराष्ट्रवादी म्हणोवन घेवपी लोकांचें भौमत आशिल्ले गोंयचे विधान-सभेन लेगीत साहित्य अकादमिचें अभिनंदन करून अेकामत्तान थाराव पास करून घेतलो. आतां कोंकणाक 'बोली' म्हणपी गोंयांत कोणूच वखदाक अुंक ना. काल मेरेन जे दांत-ओठ चाबून कोंकणी आड अुबे आशिल्ले ते आतां कोंकणी 'जाता चाल्यार जाबं दी' म्हणूक लागल्यात. कोंकणीची वाट आतां कांट्यां-खुंट्यां मेकळी जाल्या.

प्रस्थापितांतल्या वसिष्ठांची चाल अशीच आसता. ते प्रतिसृष्ट निर्माण करूंक मुखार सरिल्ल्या बंडखोर विश्वामित्रांक सपसप मान्यताय दिनात. तांची बरी खर परिक्षा घेतात. पुणून-

अुपरांत जेन्ना मान्यताय दितात तेन्ना मात ती हातचें राखून दवरी नासतना मनापासून दितात.

गोंयांत आज मराठी परंपरेंत वाडिल्लो कोंकणीच्या आड ना. कोंकणी परंपरा निर्माण करूंक मायर सरिल्लो कोणूच मराठी आड ना. दोनूय भासो अेकी-मेकिच्या सांगतान थंय नंदूक आनी वाडूंक लागल्यात. पयर कोंकणींतल्या अेका साहित्यिकाक 'साहित्य अकादमी'चें अिनाम मेळ्ळें त्या वेळार गोंयच्या कोंकणी आनी मराठी दोनूय भाशेंतल्या साहित्यिकांनीं 'हो गोंयांक मेळिल्लो पयलोच व्हड भौमान' लेखून त्या साहित्यिकाच्या गळ्यांत फुलांचे हार घालून ताची तोवणाय केल्ली सगळ्यांनी पळेल्या.

असल्या ह्या अनुकूल वातावरणांत आयज आमी हांगां अेकठाय जमल्यात : पर्यून अेक फावट 'मुखावयली वाट सांगतान कशी चलुंया' हें थारावपा खातीर. आतां हे बारावे परिशदेच्या म्हुर्तार आमी सगळ्यांत पयलीं 'सर्वेपाम अविरोधेन' अशें अेक काम हातांत घेवंचा : कोंकणीक भारतीय घटणेचे आठवे वळेरेंत मानाची सुवात जाडून दिवपाचें.

साहित्याचे नदरेन आठवे वळेरेक व्हडलें-शें म्हत्व ना हें खरें. आठवे वळेरेंत भास पावतकूच ती मार व्हडलो दिग्विजय करूंक पावता अशेंय ना आनी भास थंय पावली ना म्हूण तिचे व्हडलें-शें कितें अडून अुरता अशेंय ना. काश्मिरी आठवे वळेरेंत आसा. तिणें कितलो सो दिग्विजय केला ? ना जाल्यार अिग्लीशीक पळेयात. ती आठवे वळेरेंत ना. तरी आसतना तिचें कितेंच अडून अुंक ना. भास आपल्या गुणांनी वाडत रावली जाल्यार ती आठवे वळेरेंत गेली किते, गेली ना कितें, तिचे वाडिचेर ताचो कितेंच परिणाम जायना.

पुणून तेच बरोबर हेंवूय खरें की जे मेरेन आठवी वळेरी आसतली ते मेरेन कांय भासो 'मान्यताय आशिल्ल्यो' आनी कांय भासो 'मान्यताय नाशिल्ल्यो' असो अेक वेगळेचार भाशेच्या मळार अुरतलो. देशांत जो भावनीक अेकचार आमी हाडूंक आंवडेतात ताका हो वेगळेचार आडखळ हाडटलो. आनी ही आडखळ देशाक आयज न्हय जाल्यार फाल्यां खूब म्हारग पडटली

हे परिस्थितींत आयज देशा मुखार दोनूच वाटो अुरल्यात : अेक तर आठवी वळेरीच रद्द करप आनी घटनेंत खंयच्याय धरमांची वळेरी दिनासतना सगळ्या धरमांक सारकोच भोवमान आसतलो अशें संकेतान आमी सुचयलां तशें भाशेच्या मळारूय भाशेची खंयचीय वळेरी दिनासतना आसात तितल्याय भाशांक सारकोच भोवमान मेळटलो अशें सांगप. ना जाल्यार, हे वळेरेंत साहित्याचे नदरेन म्हत्वाच्यो अश्यो आनीक कांय भासो घालून ती पूर्ण करप. आठवे वळेरेंत संस्कृत आसा. पुणून तितल्याच म्हत्वाची पाली ना. काश्मिरी आसा पुणून तिच्याकूय म्हत्वाच्यो नेपाळी, मणिपुरी, कोंकणी ह्यो भासो नात. हें समा न्हय. म्हत्वाच्यो सगळ्यो देशी भासो हे वळेरेन आपपावन घेवंक जाय.

प्रस्न येवं येता : 'कितल्यो भासो तातूंत आसपावन घेवंच्यो ?'

जाप अेकूच आसा : 'देशांत आसात तितल्याय.'

देशांत ज्यो भासो 'आसात' त्यो ना म्हळ्यो म्हूण ना जातात व्हय ? बरें, त्यो भायल्यान आयल्यात व्हय ? त्यो ह्याच देशांतल्यो. आमच्याच लोकांच्यो. त्यो ल्हान आसतीत. दुबळ्यो आसतीत. म्हूण कितें त्यो भासो न्हय जायनात. व्हड भाशेच्या लोकांक आपले भाशेचो जितलो मोग तितलोच ल्हान भाशेच्या लोकांकूय आपले भाशेचो आसता. केन्ना केन्ना ल्हान भासो ल्हान आनी दुबळ्यो अुरल्यात म्हणूच त्यो अुलयतल्या लोकांक तांचो कळवळो चड आसता. तांकां 'तुमचे भाशेक म्हत्व ना' म्हणप खंयचेच नदरेन समा न्हय. परतें, त्यो ल्हान आनी दुबळ्यो म्हणूच तांकां सगळ्यांनी अुदार काळजान मान्यताय दिवंक जाय आनी तांचे वाडीक हातभार लावंक जाय. जण-अेकल्या देशभक्ताची ही लागणूक जावंक जाय मागीर, तागेली भास खंयचीय आसूं. ल्हान भासो वयर सरल्यो जाल्यार देशाचो अेकचार मंगतलो हो भंय साम्राज्यवादी. रशियेंत कम्युनिस्ट क्रान्ती जाली तेन्ना लेनिनान थंय ल्हानांतल्यो ल्हान आनी सामक्यो फाटीं पडिल्ल्यो ज्यो भासो आशिल्ल्यो त्यो लेगीत मुखार हाडल्यो. त्या त्या भाशांच्या लोकांनी 'आमकां मान्यताय दियात' म्हूण सांगिल्लें नासतना. सुमार साठ भासो ताणें हे भाशेन वयर काडल्यो. म्हूण, रशियेचो अेकचार मंगला व्हय ? मागीर, आमचोच कित्याक मंगतलो ? अेकचार मंगता व्हड भासो ल्हान भाशांक हिणोवंक लागतात तेन्ना, विड्डूंक पळेतात तेन्ना. आमच्या देशांत फाटल्या कांय वरसां सावन 'भासवादा'चें भूत धुमशणां काडूंक लागलां तें जल्माक घालां व्हड भाशांनी. तांच्या साम्राज्यवादी हावेसांनी. बेश्टी ल्हान भाशांची बिरमत कित्याक ?

समाजशास्त्राची नदर धरून आमच्या देशांत भाशीक 'सर्वे'

अजून जावंक पावूं ना. तो जाल्लो जाल्यार साहित्याचे नदरेन वाडपाची तांक आशिल्ल्यो (आठवे वळेरेतल्यो पंदरा भासो सोडून) आनीक पंदरा-विसूच भासो मेळटल्यो. चड न्हय. लोकसंख्येचे नदरेन संवसाराच्या पांचव्या वांट्या येद्या व्हडल्या ह्या देशांत तीस पस्तीस साहित्यीक भासो आसल्यो जाल्यार 'आवय म्हजे ! अितल्यो भासो !' अशें म्हणपाक कांय कारण ना. परतें 'आवय ! अितल्योच ?' अशें म्हणूंक जाय. ह्या सगळ्या भाशांक आठवे वळेरेत मानाची सुवात मेळूंक जाय आनी ती तांकां मेळोवन दिवपाक कोंकणीन मुखार सरूंक जाय. तांच्याच सांगातान कोंकणीन आतां मुखावयलें पावल घालूंक जाय.

तुमी म्हणटले, अलुयतां अलुयतां मदींच हो राजकर्णचिर सो घसरलो ! देखून सुर्वेकूच सांगून मेकळो जातां : राजकर्णांचें आफुड-भश्ट हावें केन्नाच मानूंक ना. खंयच्याच साहित्यिकान मानूंक फावना. जिविताचीं जीं जीं म्हण म्हत्वाचीं आंगां आसात तीं तीं सगळीं आमकां लागूंक जाय. आमी 'लावन घेवंक' जाय. तीं आमी लावन घेतलीं नात जाल्यार आमच्या साहित्याचो आस्पाव व्यसनांत करचो पडटलो. आनी ताचो अवनत सुरू जातलो. बर्नाडि शॉ म्हणी : यू शुड नॉट फॉल अिन लव. यू वॉक अिन अिट. शॉचीं हीं उतरां मातशी बदलून हांव म्हणीन : साहित्यिकान राजकर्णांत पडचें न्हय. तातूंत 'चलचें.' ताणें (नाका जाल्यार) वेंचणुकांच्या राजकर्णांत पडचें न्हय. पुणून लोकांच्यो 'अँटीट्यूडस बदलून समाज बदलपाच्या, तातूंत क्रांती घडोवन हाडपाच्या, ताची तांक वाडोवन फुडार घडोवपाच्या राजकर्णां पसून मात आपणाक पयस दवरचो न्हय. संवसारांतलो खंयचोय खरो आनी व्हडलो साहित्यीक असल्या राजकर्णांपसून पयस रावंक ना. शॉ रावंक ना. बर्ट्रान्ड रसेल रावंक ना. रोलां, सार्त्र, काम्यू, मालरो, टॉलस्टॉय, गोकी कोणूच रावंक नात. आमच्या देशांतले रवीन्द्रनाथ आनी शरत्बाबू हेवूय रावंक नात. खंयचोय serious साहित्यीक क्रांतीच्या राजकर्णांचें आफुड-भश्ट मानिना. दुसऱ्या अर्दान : साहित्यांत तेज आसत जाल्यार तेंवूय तेजस्वी लोकांपसून पयस राविना. टिळकांच्या सांगताक तें धांविल्लें. गांधीचे सेवेंक पाविल्लें. जवाहरलालांतल्या कवीक आनी अतिहासकाराक ताणें जाग हाडिल्ली. लोहिया सारक्या अज्या-केणा कडल्यान ताणें 'श्रीकृष्णा' सारको शितळ निबंद आनी 'अतिहासाच्या चक्रा' सारको गंभीर ग्रंथूय बरोवन घेतिल्लो. जांकां राजकर्णांत वा समाजकर्णांत खंयच सुवात मेळना म्हण जे साहित्याचें अक सोंवळें मळ आपणाखातीर वेगळें राखून दवरतात ते साहित्याचें तर लुस्कान करतातूच. वयल्यान साहित्यिकांक नट, वीट आनी विदूषकांच्या पांवड्यार हाडून दवरतात. ते सुंदर साहित्य बरयतीत. उत्कृष्टूय बरयतीत. उत्कट आनी प्रेरक साहित्य मात केन्नाच बरोवंक पावचे नात-आनी जें साहित्य उत्कट वा प्रेरक नासता तें उत्कृष्ट आनी सुंदर आसलें जाल्यारूय अल्पजिवी आनी अल्पसंतुष्टच उरता. समाजाक वयर काडपाची तांक ताच्यांत येना.

गोंयचे साहित्यीक कोंकणीच्या राजकर्णांत पडूंक नाशिल्ले जाल्यार गोंय 'गोंय' अुर्तलें आशिल्लें ? कोंकणी साहित्य

The people
to see for

Labels & Cartons

D. M. Nadkarni & Sons

Near Head Post Office

Margao-Goa 403601

Phone : 22682

अकादमींत केन्ना पावतली आशिल्ली ? ह्या दोन प्रस्नाच्यो जापो आमी आमकांच विचारून पळोवच्यो आनी साहित्याचो आनी राजकर्णाचो संबंद कितें ताचे नेम थारावचे.

अक नेम आमच्यांनी खातरीन करूं येता. जांणीं कदेलक दसून रावपा पेल्यान दुसरें कसलेंच अुदात्त राजकर्ण केळें ना आनी पत्रकां काडपा पेल्यान कसलीच 'भरीव' साहित्य-निर्मणी करूंक ना तांकां साहित्याच्या मळार पावल दवरूंक दिवचें न्हय. जाणवायो सांगूंक दिवच्यो न्हय. महाराष्ट्रांत दुर्गाबाय भागवत हिणे जी साहित्यिकांच्या स्वाभिमानाची घडी वयर अुबारल्या ती हेच खातीर आमी सकल पडूंक दिवची न्हय. पुणून साहित्यिकांनी मात लोकांच्या हिताच्या राजकर्णां पसून निखालूस पयस रावचें न्हय.

साहित्याचे नदरेन म्हत्वाच्यो ल्हान देशी भासो आठवे वळेरेत व्हरपाचो वावर कोंकणीन आपल्या आंगार घेतलो जाल्यार कांय जाण ह्या वावराक 'राजकर्ण' म्हणटले. म्हणूंदी. आठवे वळेरेत पावपाच्या कोंकणीच्या 'प्रॉस्पेक्टस'क हाका लागून बादा येतली अशेंय कांय जाण म्हणटले. म्हणूंदी. कोंकणीक आठवे वळेरेत व्हरतां म्हण सांगून कांय जाण आमची मतां घेवन 'खासदार' जाल्यार पंदरा वरसां जायत आयलीं. अजून अकलोय कोंकणीक थंय व्हरूंक पावूं ना. केन्ना व्हरतले हेवूय तांकां सांगूंक येना. तांचेर पातयेवन रावल्यार आमी फटवले वा बुडले नात जाल्यार निशेले बगर मात रावचे नात. आमी ही वाट सोडून आतां नवेव वाटेन चलपाक लागुंया. बाकिच्या भाशांच्या सांगातान मुखार वचपाचो यत्न कश्या. 'सगळ्यांच्या निर्वाणा वांगडा आमचें निर्वाण' ही म्हायान बौद्धांची देख घेवया आनी ज्यो भासो आठवे वळेरेत पावूंक जाय आशिल्ल्यो पूण अजून ह्या वाट्या कारणाक लागून पावूंक नात तांचें संघटन उबें कश्या. आठवे वळेरेत पावपाक लागनीत धडये आमकां अक दोन वरसां अदीक. पुणून अक दीस आमी थंय पावतले. खातरीन पावतले हे विशीं दुबाव ना. पुणून—

येदी व्हडली ही जापसालदारकी आपल्या आंगार घेवचे खातीर कोंकणीन पयलीं आपलें बर सारकें जाग्यार घालूंक जाय. तेबगर तिका ही योग्यतायूय येवपाची ना. आनी ही जापसालदारकीय तिका पेलपाची ना.

आमी खासा आमकांच विचारून पळोवंचा :

कोंकणीच्या हकां खातीर आमी आतां मेरेन खूब झगडले. कोंकणी विशिच्या आमच्या लागणुकां वा कर्न्यां खातीर आमी आतां मेरेन कितले-शे वावुरल्यात ? राजमान्यताय आमी घेतली. लोकमान्यताय जोडपाक कितले शे कश्टल्यात ? लागणुकांची वुनयाद नाशिल्ले हक मेळ्ळे जाल्यारूय तिगनात आनी लोकमान्यताये बगर राजमान्यतायेक अर्थ ना. आमकां कितलें-शें समजलां ? संवसारांतले सगळे सभ्य लोक आपलें मुळावें शिकप आपले भाशेंतल्यान घेतात. आमच्या कितल्याश्या भुरग्यांक आमी कोंकणी शाळेंत घालतात ? पुस्तकां नात म्हण घालिनात ? मास्तर मेळनात म्हण घालिनात ? काय साळो नात म्हण धाडिनात ? पुस्तकांय आसात, मास्तरूय आसात. साळोय आसात. तरूय आमी भुरग्यांक कोंकणी शिकयनात. कित्याक ? 'कोंकणी शिकून कोणाचें पोट भरता ?' हे आमच्या पयर मेरेनच्या विरोधकांचें म्हणणें आमकां 'पटलां', आमी तें खरें मानून घेतलां म्हणूच अशें म्हणचें पडलें ना ?

आमी भुरग्यांक शिकयतात तांकां मुखार बऱ्यो नोकऱ्यो मेळच्यो हे खातीर. आनी तूर्तीक आमच्या देशांत बऱ्यो नोकऱ्यो अंग्लीश बरी जाणा जाल्यांकूच मेळटात. देखून जाल्यार म्हणुंया : आमकां आमच्या भुरग्यांक मुळावें शिकप अंग्लीश माध्यमांतल्यानूच दिवचें पडटा. खरें म्हळ्यार 'दुर्दैव' हें पूण म्हणुंया : बरें आसा, अंग्लीश माध्यमांतल्यानूच भुरग्यांक शिकोवंया. पुणून—

गोंयच्या सरकारान तिसरे यत्ने पसून बारावे मेरेन कोंकणी अक विशय म्हण शिकोवपाक मान्यताय दिल्या. पुस्तकांय तयार करून घेतल्यांत. आमी कितल्याश्या भुरग्यांक हो विशय घेवंक लायला ? हो विशय घेवप कोणें ?

गोंयचें सरकार काल-पयर मेरेन कोंकणी आड आशिल्लें. कर्णाटक, केरळांतलीं सरकारां कोंकणी आड नाशिल्लीं मू ? परतीं तीं सद्यां कोंकणीक आधार दीत आयिल्लीं. मागीण कर्णाटक, केरळांत हायर सेकंडरी मेरेन कोंकणीक अक विशय म्हूण मान्यताय दिवपाक हीं सरकारां फाटीं कशीं पडलीं ? कित्याक पडलीं ? ह्या सरकारांक जागोवपाचें काम कर्णाटक-केरळांतल्या कोंकणी-भक्तांचेंच आशिल्लें मू ? तें तांणी आयज मेरेन कित्याक केलें ना ? कोंकणी अलोवपी लोक गोंयापरस चड कर्णाटक केरळांत रावतात हें तांकां खबर ना ? आतां हांगासल्ले कोंकणी-भक्त हें काम करतले व्हय ? करपाक कितलो कळाव लायतले ?

कोंकणी समाज अका सुतान गुथपाक, कोंकणी भास स्टॅंडर्डायज करपाक, आमचे भोंवतणी आशिल्ल्यो लिपयांच्यो अडेच्यो वणटी मांडपाक आनी आमी सगळे संस्कृतायेचे नदरेन अकरूप अकजीव जावपाक अकूच अपाय आमा : जंय जंय कोंकणी अलोवपी लोक रावतात थंय थंय शाळेंत तिसरे यत्ने पसून बारावे मेरेन कोंकणी हो अक विशय म्हण शिकोवपाची मांडणी करप. ते खातीर गरज पडल्यार 'थ्री लॅंग्वेज फॉर्म्युलांत' बदलूय घडोवन हाडप, आनी अितलें हें काम करून मागीर थंयच्या भुरग्यांक हो विशय घेवंक लावप. कर्णाटक-केरळांतले कोंकणी-भक्त सगळ्यांत म्हत्वाचें आनी मुळावें काम करपाक मुखार सराले मू ?

'पोटा खातीर' धरुंया, आमकां आयज अिल्लेज जाय पडटा. गिन्याना खातिरूय घडये तिची गरज अुरतली. पुणून आमची

वार

अुतरांचो गर्भवास

सोंपलो तरी

कापूंक येना

तांची वार

अर्था - पल्टडची ..

— माधव बोरकार

'आत्म्याची भास' कोंकणीच मू ? हेव भाशेक लागून आमी आमकां 'कोंकणी' म्हणूंक पावल्यात मू ? भारतीय समाजांत आमचें आगळेंपण, वेगळेपण हीव भास आमकां जोडून दिता मू ? मागीर, आमचे जिवेर तिचे बदला अंग्लीश भास कित्याक घोळटा ? आमी घरांत आनी भायर अकामेकांकडेन अंग्लीशींत कित्याक उलयतांत ? बंगाली लोक अकामेकांकडेन अंग्लीशींत अुलयतात व्हय ? मराठी, गुजराती अुलयतात व्हय ? हांव आमच्या किरिस्तांव भावांक विचारतां— मागीर ते गोंयचे आसूं वा मंगळूरचे आसूं : आतां मेरेन तुमीच कोंकणी राखून दवरलेली मू ? तिचे बरपावळींत सगळ्यांत चड भर तुमीच घाल्ली मू ? मागीर, आतां तिची सुवात तुमी अंग्लीशीक कित्याक दिली ? तिका कित्याक घरांतल्यान भायर घाली ? तिणें कसलो गुन्यांव केल्लो ? तुमीच कोंकणी सोडली जाल्यार तिका घरपाची कोणें ? कोंकणी सोडून तुमी अंग्लीश घेतली. आतां, तुमच्यांत आनी अँग्लो-अिडियांतांत संस्कृतायेचे नदरेन फरक कितें उरलो ? अंग्लीश घेतकूच मनीस 'मॉडर्न' जाता असो बी तुमी समज करून घेवंक ना मू ? जपान आमचे परस खूब मॉडर्नाइझ्ड जाल्लो देश. तरी आसतना ताणें जपानी भास, जपानी भेस, जपानी देख, जपानी संस्कृताय सोडूंक ना. आमी भास सोडटात तेन्ना संस्कृतायूय सोडटात. आनी संस्कृताय सोडटात तेन्ना आमचे पुराय पाथावळी पसून आमी आमकां तोडून उडयतांत. आनी धड अंग्लीश न्हय, धड भारतीय न्हय अशे जावन पडटांत. आपल्याच घरांत परकी. अंग्लीश अिन्टरनॅशनल भास आसत घडये. पुणून ते खातीर कोंकणीक आमच्या घरांतली भायर घालप ? मागीर तिणें खंय वचून रावप ? कोंकणीचे आमी 'खरे' पूत जाल्यार, अिन्टरनॅशनल भाशे खातीर कोंकणीचो बळी दिवपा बदला कोंकणीक अिन्टरनॅशनल योग्यतायेची करपाक वावुरचे नाशिल्ले ?

आमी कोंकणी पस्तीस लाख लोक. पांच जाणांचें अक घर धरळें जाल्यार सात लाख घरां जातलीं. हांतल्या कितल्या घरांनी कोंकणी पुस्तकां पावल्यांत ! कोंकणींत जीं पुस्तकां अुजवाडा येतात तीं आमी घेतलीं नात जाल्यार कोणें घेवपाचीं ? कोंकणी अिकतीच वयर सरूंक लागल्या. तिचे वयर सरपाचे हे प्रक्रियेक आपलोय थोडो हातभार लागूंक जाय हें कितल्या जागांक आमी पटोवंक पावल्यात ?

(उरिल्लें उलोवप फुडल्या अंकांत.)

कों कणींत ललीत साहित्यांतल्या हेर प्रकारांच्या मानान नवलिका वा कादंबऱ्याचो आंकडो अजून खुबूच वाडपाची गरज आसा. अर्थांत, हांव हें चड करून गोंयांत उजवाडा येवपी कोंकणी साहित्याक लेखूनच म्हणटां. कारण, कर्नाटकांतल्या दक्षीण कन्नड निल्ह्यांतल्या मंगळूर वाठारांत, ही परिस्थिती मातशी वेगळी आसा. कन्नड लिपयेंतल्यान आसल्यो तरी, थंय कादंबरी आनी कथा उजवाडा येवपाचें प्रमाण जायतें चड आसा. थंयची राकणो, उदेव, मित्र, झेलो, काणीक सारकीं नेमाळीं, नेमान आपणाल्या आंकांनी सांखळरूपान नवलिका वा कादंबऱ्यो उजवाडायत आसतात. सांखळरूपान येवपी नवलिकेचो दर आंकांत आस्पाव आसप, हें थंयच्या कोंकणी नेमाळ्याचें एक खाशेलेपण. ह्यो सांखळरूपान वर्सवर्सभर वा ताचेयपरस अदीक काळभेरेन चालू उरपी नवलिकाच मागीर केन्ना तरी पुस्तकरूपानय उजवाडा येतात. व्ही जे. पी सालडाना, ए. टी. लोबो सारके, जांच्यो दसकांनी नवलिका सांखळ रूपान वा पुस्तकरूपान उजवाडा आयल्यात, अशे नामनेचे नवलिकाकार थंय आसात. आमच्या गोंयांत साहित्यांतल्यो वेगळ्यो वेगळ्यो तरा हाताळपी साबार बरोवपी आसले तरी, नवलिका वा कादंबरी ह्या प्रकाराक हात घालपी तशे साप्प उणेच. तातूंतय जाणीं नवलिका बरयल्यात ताणी मुळाक कथा हो प्रकार हाताळळो आनी मागीरच तांचे कडल्यान एकाद्री एक नवलिका बरोवन जाल्या. हे संबंदान नांवां घेवपाचींय तर दामोदर मावजो, पुंडलीक नायक हींच नांवा पयलीं थळकणान नदरेंत भरतात. आनी ह्याच नांवां वांगडा आनिकय एक नांव घेवंक जाय तें दत्ता नायक हांचें. दत्ताबाब नायक हाणीं हालीं जरी नेमाळ्यांतल्या प्रासंगिक स्तंभ लेखनाचेर भर दिला तरी, फाटलीं कांय वर्सां सोडल्यार, तेय सातत्यान कथा बरयताले. 'एक आशिल्लो सोंसो' हो तांचो कथासंग्रह उजवाडा आयला. ते कथा बरी सांगपीय बी. 'आनी गणपत पीटर ओटूल जालो' ही तांगेली कथा, लळितक कार्यावळीवरवीं एका वेळार गोंयभर गाजिल्ली. अशा ह्या दत्ताबाबांची, 'हुंवार' हीं पयली वयलीच कोंकणी नवलिका उजवाडा आयल्या. कथेची वाट मांडयत, नवलिकेक हात घालपी दत्ताबाब हो कोंकणींतलो आनीक एक लेखक.

दत्ताबाबांच्या 'हुंवार'ची एक काणी आसा. १९६१ च्या

जुलय म्हयन्यांत पानशेत धरण फुटून आकांत जालो तेन्ना दत्ताबाब पुण्यांत आसले. तेन्नाचो तो हुंवाराचो सांवार दत्ताबाबान खासा आपल्या दोळ्यांनी पळयिल्लो आनी अणभविल्लोय. त्याच वेळार हे नवलिकेचीय कल्पना तांचे तकलेंत घोळूंक लागिल्ली. उपरांत, कांय वर्सांनी, म्हळ्यार १९६४ त तांणी ही नवलिका एका धपक्यांत म्हणटात तशी बरोवन काडली. पूण ती उजवाडावपाचे वाटेक मात ते गेले नात. अशींच कांय वर्सां गेलीं. एक दीस दत्ताबाबाक दिसलें, नवलिकेचें कथानक घडलें पुण्याक, वातावरण पुराय महाराष्ट्रीय तर ही नवलिका मराठींत कित्याक अणकाराची न्हय? तांणी ती मराठींत अणकारली आनी 'सोनेरी केसांचा राजपुत्र' ह्या नांवान ती १९७९ च्या एका दिवाळी आंकांत उजवाडाकय आयली.

मूळ नवलिका कोंकणी. पूण तिचो मराठी अणकार सगळ्यांत पयलीं उजवाडा आयलो. आनी ती मूळ कोंकणींत पुस्तक रूपान उजवाडा येवपाक आनीक धा वर्सां गेलीं. अमृता-प्रीतम च्या नवलिकांचेंय अशेंच जाता खंय. त्यो पंजाबींत बरयतात. पूण तांगेली मूळ पंजाबी नवलिका उजवाडा येवंचे पयलीं तिचो हिंदी रूपकार उजवाडा येता.

अशी ही 'हुंवार' नवलिकेची काणी.

खासा नवलिकेचें कथानक सुर्वेचें एक प्रकरण सोडल्यार दत्ताबाबान मांडलां तें वेगळ्या वेगळ्या मुखेल पात्रांक मुखार करून तांच्याच तोंडांतल्यान. आनी ते नदरेन ही नवलिका, कोंकणींत तरी आकृतीबंधाचे नदरेन एक नवेंपण दाखयता. कथानकाच्या ओघांत नवलिकेंत तशीं जायतीं मनशां येवन वेतात-वेगळ्या वेगळ्या वृत्ती प्रवृत्तींची आनी विकृतपणाचेय भकीक पडिल्लीं. पूण नवलिका आकार घेता ती मुखेलपणान चार पात्रांचेर आधारून आनी तीं म्हळ्यार शुभदा, सुहाम, अप्पासायब आनी जिवोत्तम. हातूंतय भितर पयलीं दोन पात्रां चड म्हत्वाचीं पुराय नवलिकेचेर तांचो छाप अदीक उदेला. हातूंतलें एकेक पात्र आपणाल्या तोंडांतल्यान जें जें कितें सांगीत वेता, तेंव हे नवलिकेचें एकेक प्रकरण. फकत, पयलें प्रकरण हाका आडवाद. ताचेर शुभदाचें नांव आसलें तरी, कितें सांगपाचें तें खासा लेखकच आपूण निवेदन करून सांगता.

पानशेतच्या हुंवारांत जायत्यांची वाताहान जाता. हातूंत इमारत कोतळून अप्पासायबाचीं तीन भुरगीं आनी बापल मरता.

वांचता ती तांची एकच धूव शुभदा. आनी हुंवाराच्या दिसा ते पुण्याभायर मुंबय आशिल्ल्यान ते खासा. हुंवारा पयलींच, आपणाली बायल आनी धूव हांच्या मर्णांत एकसुरो पडिल्लो दुख्खी मनाचो जिवोत्तम शुभदाक उदकाच्या लोटावांगडा व्हांवन वेतना वाटायता. पूण ते उपरांत शुभदा एका विकृत मनशाच्या हातांत सांपडटा. तो हे कंवळे चलयेचेर बलात्कार करता. हाका लागून शुभदाच्या मनाचेर एके तरेचो वायट परिणाम जाता. ताका दादलो-बायल हांचे मदलो संबंद म्हळ्यारच वीट येता. सिनेमाक गेल्ले कडेन जर तातूंत प्रणय प्रसंग आसलो तर ताका कुशिल्ल्या चिखलाची घाण येवंक लागता. मेंदवाचेर सोंसपाक जायना असलें दडपण पडटा आनी तें बकावक ओक्कूक लागता. ताका घुंवळ येता... फीटस् येतात. एके-भाशेन, पानशेतच्या आकांता वांगडाच, त्या हुंवारांतल्यान हांगा थंय सांचिल्लो कुशिल्लो चिखोल, मनाचेर जाल्ले आघात आनी सोंसचे पडिल्ले अत्याचार हांचें जीव कोरांथपी प्रतीक जावन काळजांत घर करून रावता.

पानशेतच्या आकांता उपरांत शुभदाक घेवन ताचो बापूय अप्पासायब मुंबय येवन रावता. थंयच कांय काळा उपरांत शुभदा पयलीं कॉलेज करता आनी मागीर डॉक्टरकी शिकूंक लागता. आनी ह्या शिकपाचें तिसरें वर्स चालू आसतना, एक दीस एका वॉर्डांत, ताचेर कंवळे पिरायेर अत्याचार करपी मनीस थंय पिडेस्त जावन आयिल्लो आसता. ताका पळयना फुडें-ताच्या हातावयलें गोंदयिल्लें कृष्णाचें चित्र पळयना फुडें शुभदाक सगळो उगडास जाता. तें किळांच मारून साबुद वचून पडटा.

हांगाच्यान फुडें शुभदाचो आनी डॉ. सुहास ह्या मानसोपचार तज्ज्ञ डॉक्टराचो संबंद येता. हो सुहास शुभदांचो भुरगेपणांतलो वळखिचो आसता. तो ताका आवडटालोय बी. हो डॉक्टर शुभदाचेर उपचार करता. तें निवळटा आनी शेवटाक त्या दोगांचेंय लग्न बी जाता.

मूळ कथानक तशें हें इतलेंच. पूण तें वांगडा आनीक ल्हान ल्हान गजाली घेवन आकार घेत वेता. आनी अशें जातना, शुभदाचे आवयचेंय-लतिकाचेंय विक्षिप्त अशें व्यक्तीचित्र, बरोवपी उबें करून वेता. एकंदर कथानकाक आनी शुभदाचे मानसीक घडवणेक तें पूरकच कशें जालां. रमेश नांवांचो एक तरनाटो, कॉलेजींत आसतना शुभदाक मोगाच्या रेवाड्यांत गुठलावंक पळयता. पूण अशा गजालिचो शुभदाच्या मनांतलो कंटाळो हें मोगप्रकरण फुडें वचूंकच दिना. सुहास शिकतना शुभदा बी रावतालें तेच इमारतींत रावतालो. थंय एक तरनाटे चलये वांगडा ताची चलिल्ली रतिक्रिडा शुभदान चोरून पळयिल्ली आसता. ताचोय शुभदाच्या मनार एक परिणाम जाल्लो आसता.

एका एका पात्राच्या तोंडांतल्यान सांगून कथानक मांडप आनी अशें करतना तातूंतलें फुडें वेग घेवपी प्रवाहीपण सांबाळून, वाचप्याच्या मनांत कथासूत्राविशीं वाडटी उत्सुकताय निर्माण करप ही तशी सादी गजाल न्हय. पूण पयलीच नवलिका आसून लेगीत दत्ता-

बाबान ही फिशालकाय दाखयल्या. तरी पूण कांय कडेन, एक पात्र सांगून वेता तेंच वा ताचोय कांय वांटो फुडें दुसरें पात्र आपली गजाल सांगूंक लागता तेन्ना नव्यान घोळोवन सांगता, ताका लागून खूब कडेन एकेच गजालिचो पुनरावृत्ती जाल्ली दिसता. नवलिकेचे कलात्मकतेकय ताका लागून थोडीशी बादा येता. हें ताळूं येतालें आनी ते खातीर बरोवप्यान आनीक थोडीशी कलात्मक नदर आपणावंक जाय आशिल्ली अशें दिसता. हरशीं कथानकांतल्यो फाटल्यो-फुडल्यो गजाली आनी कथेचे दुवे जंय जाय थंयच हाडून जोडिल्ल्यान आनी योग्य त्याच पात्राकडल्यान घडण्यो सांगिल्ल्यान नवलिका वाचनीय जाल्या-वाचप्याची उत्सुकताय वाडोवपीय जाल्या. नवलिका सोंपूक येता तेन्ना तेन्ना कांय प्रस्नांचो उलगडो जावंक लागता हें खरें आसलें तरी सुरवाते सावन कांय गजाली वाचप्याक गुदांतय घालतात आनी ताका लागून नवलिकेक एक आगळोच रंगय चडटा.

साहित्यीक कसाचें मेजमाप लावन पळयल्यार घडये हे नवलिकेंत साहित्यीक मूल्यांचे नदरेन थोडेशें चडउणें दिसूं येत. भाशेचे नदरेन, उतरां मोडीचेय नदरेन कांय कांय किरकोळ दोश दाखोवं येतात. पूण दत्ताबाबांची बरोवपाची आनी कथानक मांडपाची फिशाल धाटणी घडीभर तांचेर आडनदर करूंक लायता. आनी हेंच हे नवलिकेचें यश. एक विस्तारीत कथापट आनी वेगळ्या-वेगळ्या वृत्तीप्रवृत्तिचीं मनशां घेवन, तांकां नवलिकेच्या रुपान चित्रावपाची तांक 'हुंवार'च्या वरवीं दत्ताबाबान उक्तायल्या. ही तांक सामकीच हुंवार जावन रावंची अशें हांव म्हणिना. पूण एका प्रवाहाच्या रुपान तरी ती तांक कोंकणींत आनीक नवलकथा जल्माक घालपी जावंची.

* हुंवार - लेखक : दत्ता नायक

उजवाडावपी : कुळागर प्रकाशन

मडगांव ४०३३०१

वर्स : १९८९ / पानां : २०५

मोल : रुपये ५०/

आमकां आनंद आनी कम हीं विंगड दिसतात. आमचो कामाचो दीस हो आमचो खोशयेचो दीस न्हय. आनंद उपभोगपाखातीर आमकां कामाच्या दिसा पासून वेगळो असो सुटयेचो दीस जाय जाता. कारण आमी इतले कर्मकट्टे आसांत की आमच्या कामांतल्यान आमकां केन्ना आनंद मेळना. न्हयेक तिचे फुडें व्हांवत्या तिच्या ओघापासून आनंद मेळटा. तिचो तोच सुटयेचो दीस. उज्याक ताच्या जाळांनी पेट घेतलो म्हणटकूच आनंद मेळटा. फुलाक ताचो सुगंध हवेंत पातळूक लागलो म्हणटकूच आनंद मेळटा पूण आमच्या दिसपट्ट्या वावरांत मात आमकां आनंद अणभवूंक मेळना.

- रवीन्द्रनाथ टागोर

जाग प्रकाशनान उजवाडायल्लीं पुस्तकां

कथा, नवलिका, नवलकथा

१ प्रसादाफूल	: सं. अ. ना म्हांबरो	रु. ५-००
२ तुळशी	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
३ सूड	: दामोदर मावजो	रु. ५-००
४ बांबर	: पुंडलीक नायक	रु. ५-००
५ काशिनाथ	: चंद्रकान्त केणी	रु. ८-००
६ अच्छेव	: पुंडलीक नायक	रु. २०-००
७ कार्मेलीन	: दामोदर मावजो	रु. २८-००

नाटकां

८ संशयकल्लोळ	: बा. भ. बोरकार	रु. ७-००
९ सालोमे	: पांडुरंग भांगी	रु. ५-००
१० लालाबाला	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
११ खण खण माती	: पुंडलीक नायक	रु. ७-००
१२ यात्रीक	: शांताराम हेदो	रु. ५-००
१३ सुरींग	: पुंडलीक नायक	रु. ८-००

एक आंकी

१४ मुक्ती	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
१५ समगलर	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. ५-००
१६ तीन एके तीन	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००

भोंवडी

१७ हिमालयांत	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
--------------	--------------------	-----------

निबंध

१८ उजवाडाचे सूर	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
१९ गोंयची अस्मिताय	: अ. न. म्हांबरो	रु. १०-००

कविता

२० वास्कोयन	: प्रकाश पाडगांवकार	रु. ५-००
२१ सांवार	: नागेश करमली	रु. ५-००
२२ पिसोळीं	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. १०-००
२३ बनवड	: गजानन रायकार	रु. १०-००
२४ सोंश्याचे कान	: चा. फा. दकोस्ता	रु. २५-००

भुरग्यां साहित्य

२५ राजाराणी	: रवीन्द्र केळेकार	रु. २-००
२६ भांगराची कुराड	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. २-००
२७ बामण आनी अभिसार	: बा. भ. बोरकार	रु. २-००
२८ पापडां-कवळचो	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ५-००
२९ रामग्याली वागाभोंवडी	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ५-००
३० गाठले	: विजयाबाय सरमळकार	रु. ३-००
३१ मदलो पूत	: शांताराम हेदो	रु. ३-००
३२ कुडकुस्कूर	: शाम वेरेंकार	रु. ३-००
३३ वसवसो पेहोम	: गोदूबाय केळेकार	रु. ८-००
३४ मनू	: पुंडलीक नायक	रु. १५-००

तरेकवार विशय साहित्य

३५ पैगंबर (तत्वज्ञान)	: बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३६ वासवदत्ता (गीतनाट्य)	: बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३७ सांगाती	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
३८ भजगोविंदम्-एक	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००

मनन

३९ ब्रह्मांडांतलें तांडव	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १५-००
४० कथाशिल्प (समिक्षा)	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ८-००
४१ आबे फारीय (जीण)	: पांडुरंग वर्दे	रु. १४-००
४२ महाभारत : दोन खंडांत	: रवीन्द्र केळेकार	रु. २५०-००

फुडलीं उजवाडावपां

४३ चित्तरंगी	: दामोदर मावजो
४४ तरंगां	: महाबळेश्वर सैल
४५ कण्ठमणी	: बा. भ. बोरकार
४६ भूंयचाफीं	: शीला कोळमकार

घरा घरांत देवारो आसता तशी कोंकणी पुस्तकांची एक कोठीय आसूंक जाय.